

SBORNÍK
K PADESÁTINÁM
VÁCLAVA BENDY

**Sborník k padesátinám
Václava Bendy**

splín

Praha 1996

*Za nezištnou pomoc při přípravě sborníku děkuji své mamince Kamile,
své ženě Veronice a příteli Martinu Šejnostovi.*

P. B.

Kniha vychází za přispění Marka Bendy, poslance PS PČR

© SPLÍN, 1996

Illustrations © Pavel Roubal, 1996

Editor © Patrik Benda, 1996

ISBN 46-0808-166

**Několik poznámek
ke kulturním a jiným kořenům Václava Bendy
aneb
Hovory a Mlčení s V. B.**

I. Slovo

Existuje mnoho vymezení komunikačních funkcí jazyka, jen málo-
která se však zmiňují o té pro slovo Václava Bendy příznačné: o magické
funkci jazyka. Lámání sirek a nadzdvihávání obočí sice nepatří k verbální
složce jazyka, přesto jim nelze upřít jistý znakový charakter (vlastní právě
jazyku): svědectví o moci těchto znakových projevů jsou však vesměs -
spolu s postiženými - ukryta pod zemí. O síle, ba magickosti slov Václava
Bendy svědčí však jejich působivost sama o sobě, to jest i bez přítomnosti
jejich mluvčího: že Vaškovy dopisy z vězení sehrály svého času svou
nezanedbatelnou úlohu, musí svědčit jiní, mé svědectví se týká noční můry
dorážející opakovaně na mou osobu, kteráž pak ze spaní křičela: a otec
zavřen a seděla u mě máma a bratr Martin a každé nové usnutí opět
probuzeno mým křikem, noc se vlekla a Martin řekl:

„Táta mi vždycky radil, abych si proti zlému ve snu vytvořil svého hrdinu.“
Tak jsem ležel a urputně se soustředil na udržení představy neohroženého
rytíře s mečem, jak mě brání proti všemu zlému, usnul jsem vbrzku a rytíř
ochraňoval můj spánek, skrze své slovo zůstal otec po celou dobu v naší
rodině přítomen a skrze ně pomáhal.

Pohlédněme nyní na některé typické znaky řeči Václava: silná
přítomnost parazitních zvuků (uvádějící všechny dezinterpretu a vůbec
nepoetické duše v šlenství) odděluje od sebe jednotlivá slova, zvýrazňuje
jejich možnou samostatnost a dává sílu slovu jako takovému; s tím
související pomalost Vaškova vyjadřování zas zavírá vrátka výmluvám,
že se v něčem přešel (i kdybychom se s tím v jeho řeči setkali, budeme
očekávat, že i daný „přešel“ byl záměrně vyřčen) či „že to tak nemyslel“,
ale i promluví v duchu „co na srdci, to na jazyku“ (ježto řada citů má
nesporně kratší dobu trvání než mnohé Vaškovo promluvení). Nadto je pro
jeho řeč typická jistá cykličnost: ať už jde o návratnost témat jednou (kdysi)
vyřčených (mimořádně výborné cvičení v umění ptát se: než se totiž
někdo na něco Václava zeptá, musí si být opravdu jist, že ho zajímá odpověď,
neboť nejenže se dočká širokého výkladu o problémech souvisejících

se zodpovězením otázky, ale i toho, že Václav ještě za měsíc bez úvodu navazuje na přetrženou nit a doplňuje další a další poznatky ke své odpovědi, na které si mezitím vzpomněl nebo je nově zjistil; kuriozní byl v tomto případě zážitek mé manželky, která jednou pomáhajíc otci v kuchyni, zeptala se dýmajícího Václava - především, aby „řeč nestála“ -, odkdy kouří: dostalo se jí asi dvouhodinové přednášky, kde nejen do detailů zodpovězeno ono „odkdy“, nýbrž i připojena celá škála postřehů a poznání o tom, v čem jsou lepší a horší ty a ty doutníčky a cigarety), nebo o téměř doslovné opakování vět jednou vyřčených, byť třeba v jiném kontextu. Jako by tedy Václav velice pomalu cokoliv formuloval, stahoval do slov: udělá-li to však, pak na základě takového promyšlení, že daná věta nezměněna ještě dlouho - leckdy i věčně - může sloužit. Pomocníkem „promyšlení“ dosud nevyřčeného slova je jeho rodina: ze všech svých dětí vychoval vášnivé debatéry, pečlivě vede, řídí a svolává rodinné rady, na kterých učí svou rodinu vést správně diskusi i o - koupi nového záchodového prkýnka, na kterých je však sám sebou zároveň nucen své názory a návrhy obhájit, čímž se tedy v mnohých případech - ve své důvěře v slovo a diskusi - zříká práva na autoritativní rozhodnutí.

Řeč Václava Bendy umí být a bývá syntakticky a stylisticky složitá a blízká spíše psanému projevu: užívá např. přechodníků, složitých větných konstrukcí, nepřímých pojmenování a v zvláště velké oblibě má podobenství.

Z výše uvedeného shledávám prapůvodní kořeny mluveného slova Václava Bendy v magických zaříkáváních šamanů, vizích proroků a v rétorice kazatelů: ať už je to důraz na každé jednotlivé slovo (jehož ztrátou by zaříkávání či proměňování ztratilo svůj smysl), tak opakování jednou řečeného (srovnej se silou růženců), tak mluva v podobenstvích (proroci) a pečlivá kompozice promluvy (kazatelé). Václavův zájem o baroko a jeho výhonky v podobě Máchy a Erbena, oblíba Halase i Holana vychází a potvrzuje tento základní inspirační zdroj jeho slova, samy o sobě jsou však pouze druhotnou inspirací.

II. Mlčení

Chceme-li si povšimnout i druhé - neméně podstatné - složky komunikace Václava Bendy, jíž jest právě mlčení, musíme vyjít z Václavova pojetí hrdinství. Jeho ideální hrdina je výsledkem propojení dvou zdánlivě protichůdných typů, totiž - pracovně nazváno - „muže v pozadí“ s „westernovým hrdinou“.

a) „muž v pozadí“ alias šedá eminence se vyznačuje především důrazem na cíl svého jednání: nejde mu o slávu a uznání, neohlíží se na osobní zášti a nenávisti, záleží mu na tom, „čeho“ je potřeba dojít, „jak“ se tomu podřizuje; muž v pozadí však miluje rozhodování o tomto „jak“, fascinují jej možnosti kombinací a vůbec principy hry, ožívá (mne si ruce a radostně bručí pod vousy) v - podle obecného mínění - neřešitelných a katastrofálních situacích, zhynul by po konečném a definitivním vítězství; je neosobně intrikánský, spojuje v sobě bezohledně matematickou znalost svých figurek a bitevních situací s neměnnou a jasnou ideou cíle, tj. porážky zla a nepřítelů; tento hrdina je zcela pragmatický, ač na své okolí - většinou nablblé - působí směšně, své kroky promýšlí hluboko do budoucnosti (kteroužto schopnost si obvykle nacvičuje např. ve hře pasiáns), neohlíží se na drobné či zdánlivé porážky, nepochybuje a nepřestává, dokud nezvítězí; teoretickým vzorem této složky Václavova ideálního hrdiny je pan Bully, obchodník s hračkami, z Chestertonova *Nottinghamského Napoleona*, praktickým ve své malinké kajutě věčně ukrytý kapitán Kameto (Gandhi) Kurojima z Fleischerova filmu *Tora! Tora! Tora!*;

b) „westernový hrdina“ je oproti tomu formován snahou zachovat čest v každém případě, na rozdíl od rytířů vychází však jeho pojetí cti ze subjektivních a pro ostatní povětšinou nepochopitelných principů (relativně konstantními jejími prvky jsou jednak netaktická, až zdánlivě hloupá statečnost, jednak boj proti zlu, resp. bezpráví): tak každý ze Sturgesových *Sedmi statečných* se nakonec vrací, důvody jejich návratu se však jednotlivě liší, přesto pro sebevražednost svého činu jsou všichni hrdiny; hrdinovou nejvyšší potřebou je udržení této cti, jí se podřizuje i cíl, díky ní zůstává hrdina osamělý a nutně: šerif Will Kane ze Zinnemannova *Pravého poledne* se svým manželstvím vymaňuje z této osamělosti, což je pak i příčinou jeho zakolísání, jeho strachu, jeho „vnitřní“ prohry; westernový hrdina bývá svými nepřáteli nenáviděn, protože nejsou s to pochopit jeho motivaci, a přátele nemá: přichází z Neznáma, odjíždí do Neznáma, nezakotven nesdílí strachy těch, jimž pomáhá, a tak se nepřímo stává jejich zlým svědomím.

Oběma těmto hrdinům je vlastní - např. vedle osamělosti, neokázalosti, neprojevování citů - právě mlčení: „muž v pozadí“ potřebuje zůstat nepozorován (nejraději se usazuje do nějakých nor, kde má klid na své plány a kombinace) už proto, že nepřátelé právě jeho nejraději by se zbavili, ví o svých plánech, že jsou příliš složité na to, aby je nezasvěcení pochopili, a i před zasvěcenými co nejdéle mlčí, neboť si jako správný stratég uvědomuje, že největším utajením je nevyřčení; mlčení

„westernového hrdiny“ je jednou z obětí jeho cti a boji proti zlu: musí zůstat nezakotven, aby splnil své poslání (a tak smrt O'Reillyho ze *Sedmi statečných* logicky spoluzpůsobí děti, vztahem k nimž porušil svou osamělost; podobně Chico tím, že se zamiluje a usadí, přestává být westernovým hrdinou), a tedy nechce a ani nemůže zcela propadnout soucitu (mimo jiné by pocítil i strach svých svěřenců), zároveň si je vědom, že svých bolestí mají lidé jím chránění dost na to, aby je ještě obtěžoval svými.

Oba tyto hrdiny spojuje osoba Václava Bendy: setkáváme se u něj jak s mlčením „muže v pozadí“ - jako rozený bojovník si moc dobře uvědomuje, že jeho nepřátelé jsou daleko více válečnický vycvičení než jeho přátelé, a tak svým rázným, pro ostatní nečekaným krokem (o kterém mlčel) mnohdy radši přispěje k dalšímu prohloubení nepochopitelnosti svých činů, než aby ztratil moment překvapení u svých nepřátel. Setkáváme se u něj ale i s mlčením „westernového hrdiny“: Václav nikdy nemluví o svých bolestech, nestěžuje si, nikdy nám mnoho nevyprávěl o zážitcích z vězení. Václav už kvůli svým nepřátelům, kteří by toho s chutí využili, nemůže projevovat city, a tak mlčí. Mlčí krásně, protože vpravdě hrdinsky: o co více mluví o nespravedlnostech proti jiným, o to zarputileji mlčí o těch proti sobě.

Myslím, že Václav z obou svých ideálních hrdinů přebírá především to obdivuhodné: neuvěřitelnou statečnost, která však postihuje jen jeho sama (resp. i jeho rodinu, kterou však vychoval tak, že tato postižení tichých hrdinů snáší s radostí); neuvěřitelnou neokázalost, protože své činy nedělá pro polní trávu (a nebude se ze svých činů zodpovídat před lidem, nýbrž před Bohem); neuvěřitelnou vytrvalost, neboť nepřítel je neustále podporován samotným ďáblem a Václav boj s tímto nepřítelem považuje za své životní poslání; neuvěřitelnou čestnost, v níž jako by se nejvíce scházeli oba typy hrdinů: Václav jako novodobý Roland ví, že svému národu v boji proti nepříteli více prospěje svou hrdinskou smrtí a příkladem než jednou pitomou vyhranou bitvou, při níž by musel zbaběle zatroubit na roh.

A dost. Všechny tyto neujasněně vážno-nevážné poznámky mají totiž jeden jediný cíl, a to říct Ti, táto, že Tě mám strašně, strašně rád, ale víš, jak se Ti to těžko říká.

Rudolf Battěk

Bipolarita pravdy

Politika je trvalý svár - od nepaměti. Nepomineme-li, že trvalým svárem je i zbožnost, máme vymezen základ hodnotové stupnice, v níž se od určité, mně známé doby, odvíjel život Václava Benda. Přitom nevím, kolik jiných svárů, které se nedostaly do zorného úhlu mého připomnění, prožíval ještě náš jubilant.

Nevím například, zda a oč se opírala jeho důvěra v manželské soužití a rodinu (to bych moc rád věděl), radost z plození potomků a jejich výchovy (neříkejte, že to na vás nepůsobí jako tajemství rozletu), a vůbec, myslím, že jsem neměl to štěstí proniknout do intimity jeho vnitřního prožívání. Kolika z nás to bylo dopřáno? Důležité je, že jsme mohli být blízko sebe v relativně krátkém, ale děním nabitým pochartovním desetiletí. Riziko našeho politického „podnikání“ bylo možná dost vysoké (proti tomu je rozechvělost dnešního burziána z očekávání výsledku jeho spekulčního nákupu akcií prkotinou!), ale rozhodně nevedlo k tomu, abychom své chování pociťovali jako poslání mesianistů, jak nás mnozí jedinci šedé zóny mohli vnímat a často vnímali, ale pouze a výhradně jako prostou záležitost politického, povýtce mravního vědomí. Jednotlivec, nechce-li zůstat „šedým“ celoživotně, musí v rozhodném okamžiku učinit rozhodný krok - čin, který osvobozuje z bolestivé situace rozepře se sebou samým.

Do jaké míry si Václav Benda dokázal představit důsledky svého rozhodnutí přihlásit se k idejím Charty 77, nechci odhadovat. Zatímco pro řadu z nás to bylo pokračování v cestě za „poznanou pravdou“, dalším stupněm prodlouženého odporu vůči vládě násilí a potlačování individuality člověka, pro něho to bylo překročení meze - hraniční zóny, kterým osvědčoval svou odvahu k osvobodivému činu a které zřejmě nechápal jako oběť. Víme, že pravá oběť je předem neavizovatelná. Bylo to překročení bariéry iluzí a mýtů totality, vlády lži, která se reprodukovala už jen z čiré potřeby udržet svoji násilnou a kořistící moc. Mohli bychom si položit otázku: chovali by se tehdejší mocipáni vůči svým odpůrcům jinak, sametověji, kdyby věděli, že jejich panství za dvanáct let pomine?

A tak Václav Benda vstoupil do „hry“, v níž vždy na čas uspěje jedna strana onoho věčného boje o tvárnost sociálního uspořádání lidského soužití. Naším štěstím či výhodou bylo, že „nepřítel“ byl jednoznačně čitelný. V druhé polovině dvacátého století obhájci centralizované moci

a dirigismu byli ve světě na odpis, a proto kritikové komunistického režimu zleva i zprava mohli nastoupit cestu těsné spolupráce, aniž by si vyčítali přívrženectví jiné pravdy. Pravda humanistů i křesťanů, sociálně orientovaných demokratů či demokratických konzervativců se spojila k odporu vůči moci vybavené ideologickými mýty třídně uvědoměle doplněnými reálnými prostředky násilného donucování. To, co nás bude natrvalo fascinovat, byla schopnost v disentu působících lidí k toleranci pravé, podněcující, uchovávací prostor k ozdravnému chování a působení. Václav Benda naplňoval své kredo křesťanského porozumění pro daný stav měrou vrchovatou. Patrně své „poslání“ nebral jako poslání, ale choval se důstojně i ve chvílích, kdy nedostatečně oblečen, jak odpovídalo jeho blahodárné představě, že tělem nelze nic zakrývat, a proto není nutno i tělo příliš honosně odívat, musel komunikovat s představiteli policejní moci vnikající do bytu jeho rodiny v libovolnou denní i noční dobu.

Komunistická moc od samého počátku uplatňovala svoje kredo plnit i přijaté dohody jen do té míry, do jaké slouží jejímu prospěchu. Charta 77 byla jen jakousi taktní přihláškou k odporu v mezích zákona, ale pro univerzální moc byla jakákoli její kritika nepřijatelnou potupou. Odpovídala výslechy, zavíráním i antichartou a tím vlastně ve velkém dala veřejnosti na vědomí, že zde existuje otevřená opozice. Pro mnohé z nás byla samotná Charta 77 málo akční. To byl také důvod, proč rok po Chartě, v roce 1978, vznikl Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, a Václav Benda od samého počátku propůjčoval svůj byt k jednání členů Výboru, stal se duší této velmi konkrétní práce sledující případy protiprávního trestního stíhání jednotlivců a zveřejňující výsledky svého šetření. Solidarita ořesených našla v této činnosti svůj pevný, významný a konkrétní úkol ve sporu s komunistickým státem, který reagoval tvrdým útokem. Václav Benda prodělává svůj křest politického vězně. Vrací se spíše posílen a svoji rezistenci osvědčuje pokračováním v redakční skupině VONS spolu se svým ideovým antagonistou Petrem Uhlem. To byla doba!

Poslední roky před listopadovým zvratem jsme žili ve stále intenzivnějším odporu vůči říši zla. S Václavem Bendou se setkáváme v další významné organizaci disentu, v Koordinačním výboru Hnutí za občanskou svobodu, v jehož rámci Benda uskupuje křesťanské demokraty a připravuje ustavení Křesťanské demokratické strany. V roce 1990 se pak setkáváme ve Federálním shromáždění. Nejsem jistě sám, kdo sledoval jeho racionální chování při všech poradách politického grémia a kdo ocenil

politicky prozíravé spojení KDS ve volební koalici s ODS ve volbách 1992, čímž zajistil působnost poslanců své strany pro další období. Svoji politickou rozvahu projevil i tehdy, když byl nucen přijmout většinové rozhodnutí a ztratil pozici stranického lídra. Nepochybuji, že byl nepominutelným rádcem i ve všech složitých jednáních při sloučení obou konzervativních stran - KDS a ODS.

Náš dnešní padesátník převzal odpovědnost za úřad, který má v důstojné formě ukončit proces trestněprávního zjišťování osob odpovědných za porušování v minulosti platných právních norem. Je to úsilí vzbuzující dnes v mnohých hlavách pocity překonanosti a zbytečnosti a dokonce i obviňování z pomstychtivosti. Takto uvažující lidé, v minulosti zpravidla pasivně přecházející zločiny tehdejší politické elity, nechápou, že nejde jen a především o soudní potrestání, ale o důkaz objektivní viny, mravního selhání i škůdcovství. Společnost musí vědět, že zlo není relativní, i když je vícerozměrné, a nedobré činy, páchané ať už z bezostyšnosti svědomí, či pod ideologickou gloriolou falešného přesvědčení, je třeba prokázat, zveřejnit a dostat tak do lidského povědomí i paměti. Tento zdánlivě neaktuální úkol se stal v osobě Václava Bendy předpokladem humánního vyrovnání se zlem minulosti.

Když jsem v polovině roku 1992 opouštěl Federální shromáždění, odcházelo se mi lehce a s dobrým pocitem už proto, že žezlo předsedy Sněmovny lidu přebíral po mně letošní jubilant. Považoval bych za příjemný rozmar osudu, kdybychom se s Václavem Bendou setkali v nově zvoleném Senátu České republiky

Rudolf Battěk

Pavel Bratinka

Oslava jednoho hobbita

Fatálnost mého seznámení s Václavem Bendou byla naznačena již samotnou fatální časovou a prostorovou kulisou, ve které se odehrálo. Stalo se tak v den zavraždění amerického prezidenta 22. 11. 1963 a místem setkání byla tehdejší Lobkovická vinárna, která zase hrála dosti fatální roli v mých milostných příbězích. S Vaškem jsme se seznámil přes jeho budoucí heroickou ženu Kamilu, která byla mojí spolužákyní.

Naše kontakty nebyly v několika dalších letech nijak intenzivní a pamatuji si, že došlo mezi námi i ke konfliktům. Nicméně po mém návratu z Nizozemí koncem roku 1969 začalo dvacetiletí velmi těsných vztahů. V r. 1970 mne dokonce požádal, abych se stal kmotrem jejich druhorozeného syna Martina, což jsem mu mohl oplatit stejnou mincí až v r. 1986 při narození mého druhorozeného syna Petra.

Je pro mne nemožné shrnout, co všechno jsem během těch nesčetných rozprav a společné práce v disentu od Vaška Bendy získal. Pokusím se uvést alespoň to nejdůležitější.

Za prvé to byla zkušenost, že i lidé tak mentálně rozdílní, jako jsme byli my dva, se mohou v tolika věcech a názorech shodnout a navíc se přitom ještě výborně bavit.

Za druhé jsem si na jeho osobě experimentálně potvrdil, že uvnitř jednoho člověka mohou zároveň rozkvétat (tj. nejen koexistovat) tyto vlastnosti a schopnosti:

1. teologické a filosofické myšlení
2. schopnost poesie
3. schopnost neúprosné logiky
4. schopnost skvěle vařit
5. schopnost praktického vnímání věcí
6. schopnost se bavit a užívat si (kromě zpěvu)
7. schopnost občas nesmírně plodným způsobem nedělat nic
8. atd., atd., atd.

a především schopnost nebrat tehdejší komunistickou říši příliš vážně a schopnost statečně s ní bojovat až do vítězného konce. Vašek byl jedním

z mála lidí, který pevně věřil v porážku říše zla, a já sám, ačkoliv jsem byl téhož přesvědčení, vděčím příkladu jeho nezdolnosti za to, že jsem přežil komunistický režim bez hořkosti, neboť jsem se mohl přes Vaška zapojovat do nejrůznějších aktivit, a neměl jsem tudíž onen pocit pohřbenosti zaživa.

Suma sumárum se jednalo o schopnost užívat života všemi deseti a zároveň být připraven se ho zřít pro věc svobody a cti.

Za třetí samozřejmě nepřeborné množství vhledů, náhledů a pohledů na lidi, věci a události, které mi byly a jsou trvale k užítku.

Přestože Vašek Benda prožil za půl století svého života tolik věcí, že by to vydalo na několik románů či několik životů, připojuji se i já ke všem gratulantům s přáním: ještě alespoň jedno půlstoletí života.

A když už jsem zmínil ty romány, tak si neodpustím veřejně vyzvat Vaška, aby alespoň napsal a vydal knihu svých pamětí. Dnes, kdy se vynořilo tolik Sarumanů a jejich skřetů, je zapotřebí, aby co nejvíce hobbitů vydalo svá svědectví. Každý, kdo četl Pána prstenů, ví, na co narážím.

Pavel Bratinka

Táňa Fischerová

Milý Vašku,

slíbila jsem, že napíšu něco k Tvým narozeninám. Narozeniny jsou významná událost k občasnému zvýrazněnému uvědomění, že tu jsme. Ty jsi tu dost výrazně, čehož si už dokonce povšimlo i několik lidí. Taky v Gogolově Revizorovi je věta: „Vysoko jsme to dotáhli, matičko.“

Pro mne jsi to vysoko dotáhl už dávno. Ctila jsem Tě ve Tvých mnoha podobách, ať už jako člověka fyzicky ve vlastním bytě nepřítomného, když jsi byl své rodině odebrán, či naopak jako člověka přítomného, a to v Tvých oblíbených i pověstných trenýrkách. Faktem je, že právě tato Tvoje podoba se mi vtiskla do paměti a je mi ze všech Tvých podob nejbližší, takže i v době, kdy jsem Tě vídala v parlamentu na televizní obrazovce, zápasila jsem s představou, že až vstaneš, budeš mít k saku, jež bylo viditelné, už jenom trenýrky.

Do příštích let Ti tedy přeji, aby i Tvoje ostatní podoby utkvěly Tvým soupeřníkům stejně výrazně, jako tato. Sám jsi ovšem nasadil laťku velmi vysoko, takže to nebudeš mít snadné. Držím ti v tom palce a přeju všechno dobré.

Tvá (hopsavá) Táňa Fischerová

Martin Friš

V Praze 7 žijí šťastní lidé

V Praze 7 žijí šťastní lidé. A snad i ti, kteří se zde narodili, nesou pečeť štěstí do nepohody pozdějších dnů. Vašek se narodil v Bubenské ulici, té dlouhé okrajové ulici kolem nádraží Bubny, oddělené dřevěnou ohradou. Ta ulice se nyní již proměnila na rušnou část magistrály. Tehdy v dětských letech tu ještě projížděla kouzelná tramvaj číslo šest.

Setkání s akademikem Štollem

Škola, do které jsme chodili, byla nedaleko na Strossmayerově náměstí, zvaná celá ta léta vytrvale Laquardák, neboť to kdysi bylo La Quardiovo gymnásium. Působilo to takovým latinským dojmem. Až opravdu po dvacetipěti letech jsem se dozvěděl, že tak bylo nazváno po newyorském starostovi La Quardiovi, jako vděčnost za zprostředkování dodávek UNRRY do Československa.

V těch školních letech jsme oba dva měli rádi poesii a matematiku. Pro radost jsme se učili nazpaměť Máchův Máj a předháněli se, kdo bude umět delší kus. Konec konců se obě tyto dvě záliby ve Vaškově životě později zhmotnily tak, že vystudoval jak Filozofickou fakultu: bohemistiku, tak i Matematicko-fyzikální fakultu. V té poesii jsme se někdy kolem osmé a deváté třídy dostali k Nezvalovi a odtud k surrealistům. Jako původní impuls zapůsobilo důtklivé varování naší třídní učitelky Angelisové, že surrealismus je škodlivý literární směr. Dostali jsme se i k Eluardovi a Bretonovi a četli si Spojité nádoby. Jenom knihy Karla Teigehe jsme nemohli sehnat, byly nedobytné. Až se pak zdálo, že nám přeje štěstí. V deváté třídě k nám přistoupili další žáci a jedním z těch nových byl i Láďa Štoll. Vašek se s ním brzy skamarádil a za nějaký čas jsme k němu chodili na návštěvu. Láďa byl syn akademika Štolla, kdysi ministra školství a v tehdejší době hlavního ideologa komunistické kultury, strážce ortodoxnosti. A skutečně jsme u Ládi v knihovně našli obrazovou monografii Štýrského a Toyen a byli jsme okouzleni. Pak po nějaké době jsme se dozvěděli takovou neurčitou informaci, že za první republiky pan Ladislav Štoll, i když nebyl členem surrealistické skupiny, že s ní udržoval jakési kontakty, možná i polemické. Tak nás napadl skvělý nápad. Když jsme byli zase na návštěvě

u Ládi, tak jsme ho poprosili, zda bychom mohli mluvit s jeho tatínkem, a vysvětlili Láďovi, o co nám jde. Láďa nám zavolal svého tatínka, akademika Štolla. Vynořil se ze své pracovny. Poprosili jsme ho, zda by nebyl tak laskav a nepůjčil nám ze své knihovny nějakou knihu Karla Teigehe, že je nemůžeme sehnat. Pan Štoll zesinal a zbledl. Řekl: „Právě píši referát pro celostátní konferenci spisovatelů. A právě nyní jsem napsal větu, že pro nynější mladou generaci je Karel Teige zapomenut a že mladým jeho jméno nic neříká.“ Pak se otočil a odešel zpět do své pracovny. Ale byl zásadový a Karla Teigehe nám nepůjčil. Celá tato příhoda měla pak pro Vaška ještě ošklivou dohru, neboť pan Štoll se vypravil za Vaškovým tatínkem a hned u dveří mu říkal: „Promluvíme si jako straník se straníkem,“ a stěžoval si na Vaška. Málem ho tehdy za to vyhodili ze školy.

Epizoda s Pařezovou

Později vypukla ještě jedna aféra. Měli jsme hodinu občanské výchovy s paní učitelkou Pařezovou. Vykládala nám o Sovětském svazu. Stalo se, že jsme se pousmáli. Netušili jsme, jaké to bude mít následky. Za nějakou dobu jsme byli pozváni do ředitelny, k ředitelovi Patejdlovi. V přítomnosti učitelky Pařezové nám ředitel sdělil obvinění: ušklíbali jsme se při slově Sovětský svaz. Pak za pár dnů si nás znovu zavolal do ředitelny a udělil nám ředitelskou důtku. Pronesl k nám delší řeč. Z toho nám trvale utkvělo v hlavě: „Musíte si uvědomit, že je tady barikáda. Když se postavíte na druhou stranu barikády, tak po vás budeme střílet.“

Po nějaké době, když paní učitelka Pařezová zase přednášela a vedla diskusi, začala si dělat poznámky do svého zápisníku. Ze zadní lavice se nahlas výrazným hlasem ozval Mírek Smejkal: „Hele, už si to zase píše.“ Učitelka Pařezová zrudla a zaklapla zápisník. Ale už si na nás nestěžovala. Tak jsme jí to přeci jen oplatili.

Martin Friš

Ivan Martin Jirous

Why not?

Why not?

E rebus isn't

Nothing without Saint

Cecilia

E rebus is

Stěstí

Láska

Akáty kvetoucí

Uršula svatá

Stěstím pokropená

B. ěda

(18. 6. '96")

Magor

Václav Malý

Muž, který zůstává sám sebou

S Václavem Bendou nemusí člověk souhlasit, dokonce se s ním může přít až na samu mez snesitelnosti, ale jedno mu nikdo není s to upřít: zůstává nepřehlédnutelný ve zmatené společenské a politické scéně. Nenapodobitelným způsobem prezentuje své názory. Jeho zákulisní obratnost (s níž nesouhlasím a mám proti ní zásadní výhrady) mu pomáhá pobývat u zdroje politické moci. Vrhá se s nezdolnou energií do potírání komunistických návyků, což mu přináší více trní než růží. I když některé jeho kroky jsou s otazníkem, je třeba přiznat, že patří mezi výjimky veřejných osobností, které usilují důsledně o právní vyrovnání se s minulostí. Zasvětil svůj život zápasu proti zrůdnému komunismu a je věrný svému přesvědčení i v době, která raději zapomíná a nemá chuť se dívat do tváře své vlastní minulosti. Václav kráčí do takřka ztraceného boje. Leckdo se mu vychechtává, mávne nad ním rukou a odepisuje ho. Málokterý politik v polistopadových časech trval na některých zásadách tak zarputile jako on. Lidé však spíše dají na dojem z televizních obrazovek, a proto neoceňují přímočarost a kontinuitu Václavova postoje. On sám zeslabuje integritu svých stálých pozic politikařením, kterému sice z mocenského hlediska rozumím, ale které pro mne zastírá to cenné a chvályhodné v jeho osobitosti. Aníž chci upadnout do laciné apoteózy nebo snivého připomenutí minulosti, nemohu smlčet 13 let společného úsilí o respektování lidských práv, během nichž jsem s ním úzce spolupracoval.

Poznal jsem ho v r. 1976 při jedné svatbě, aniž jsem tušil, že se naše příští cesty protnou. Byl mi posilou v těžkých chvílích, kdy jsem ztratil možnost působit veřejně. Dodával mi nejen potřebné informace, ale vytvářel i potřebné lidské zázemí. Kdykoli jsem mohl přijít a ulevit si. Za zdánlivě drsným vzhledem a tvrdými postoji v diskusi bylo a je skryto dobré srdce. Nevystavuje svoji lidskost na odív. Vzbuzuje spíše zdání záměrného kalkulu, zda a jak mu může být dotyčný prospěšný. Ale to je slupka, pod níž vězí smysl pro potřeby, boly i radosti druhých. Je si svého pokušení k ovládání vědom. I to svědčí o tom, že své jednání reflektuje a nedává volný průchod pocitům a přirozeným touhám. Kolikrát jsem k němu zacházel, když jsem byl ořesen z četných výsledků a šikan. Navzdory své nechuti opouštět svoji „noru“ na Karláku jsme mnohokrát společně navštívili různá místa v celé tehdejší federaci, abychom

diskutovali, povzbuzovali, šířili informace, ale především organizovali a dávali dohromady rozptýlené lidi dobré vůle. Nikdy nezapomenu na příjemné cestování s ním, při němž jsem se nasmál i řádně uspokojil svůj apetit. Nikdy si nestěžoval na šikany, kterých si se svojí rodinou užil více než dost. Bral je jako součást svého směřování ke svobodě. Tím mi byl opravdovou posilou. Svým zvláštním humorem mne rozesmával i tehdy, kdy mi do smíchu nebylo. Dojemný byl a je jeho vztah k ideovému odpůrci na druhém břehu spektra světonázoru - Petru Uhlovi. Oni dva byli po léta hnacím motorem a mozkiem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Pokud jeden z nich chyběl na schůzce ediční komise, byl ten druhý celý nesvůj a vysloveně truchlil pro nepřítomnost ideového soka. Oba dva mne útrpně tolerovali pro mé chabé a dosud nezvládnuté právnické vědomí. Když byli spolu, jiskřilo to. Václav se po očku vždy díval na Petra, pokud pronášel nějakou sentenci, která se vymykala perspektivě permanentní revoluce. Rád vzpomínám na tato setkání, která mne naučila úctě i k jinak smýšlejícím. Václav v tom sehrával důležitou roli. Dovedl říci i nepřijemnou pravdu osmašedesátníkům, sdruženým v Obrodě, zatímco my ostatní jsme se schovávali a byli rádi, že to někdo jiný za nás vyslovoval. Nelze opominout jeho báječné vaření, z jehož plodů jsem nejednou při svém životě osamocенého vlka trhal a dosytosti uspokojoval svoji mlsnost.

Mohl bych pokračovat, ale to učiní za mne jistě jiní. I když moje a jeho náhledy na různé duchovní, politické a společenské otázky jsou rozdílné, přesto Václav je mým přítelem a vždy se k němu budu veřejně hlásit. Není módní a podbízivý a dovede podivuhodně vyrovnaně snášet neoblíbenost a pomluvy. K padesátnám mu přeji, aby tyto vlastnosti nadále podržel a mohl vykonat svými netypickými postoji mnoho užitečného pro nás všechny. Jistě mu v tom bude pomáhat jeho líbezná Kamila a osobití potomci, kteří patří neodmyslitelně ke všemu, co dělá. Díky, Václave, za vše!

Václav Malý

Zdeněk Neubauer

TÍS

(aneb ko-laudace po drahně čtrnácti letech)

„*Skopei dé [...] autón lysin te kai iasin tón te desmón kai té afrosynés, hoia tis an eié, fysei ei toiade xymbainoi autois; hopote tis lytheié kai anankazoito exaifnés anistasthai te kai periagein ton auchena [...] [VI.2, 515E] Ei [...] enteuthen helkoi tis auton bia tracheias té anabaseós kai anantús kai mé aneie, prin exelkyseien [...] ara úchí odynasthai te an kai aganaktein helkomenon [...]?*“

[Platón Politeia VI.1, 515C]^[1]

„Nuže pozoruj [...] jak by to asi bylo s jejich vyproštěním a vyléčením z pout a z nerozumnosti, kdyby se jim ho dostalo. Jak by byl jeden vyproštěn a přinucen náhle vstát a obrátit šíji [...] Kdyby [...] pak jej někdo násilím vlekl tím drsným a příkrým východem a dříve ho nepustil, až by ho vyvlekl [...] zdali pak by při tom vlečení netrpěl bolestí a nemrzela se na vlekoucího [...]?“

[Platón, vlastní verze s přihlédnutím k překladu Fr. Novotného]^[2]

„Tu zápasil někdo s ním, až do svítání. Když viděl, že ho nepřemůže [...] řekl: pusť mne, nebo vyšla denice. On však odpověděl: nepustím tebe, leč bys mi požehnal. I řekl mu: jaké jest jméno tvé?“

[Gen 32.24-26]^[3]

Druhé mládí

Když jsem byl propuštěn ze zaujetí vědou hyletickou a posléze i eremiální - bylo to velmi, velmi bolestné... Obrácení vědou ztuhlé šíje provázelo i obrácení (*conversio*) skutečné: co zpětná vazba (*re-ligio*).

Tehdy se objevil Tís - kde se vzal, tu se vzal, v trávě na břehu mořském, mezi přílivem a odlivem Okeánu času, o hodině mezi Perantem a Apeironem - laškuje s mou sestrou, slibuje jí odplavit na Ceylon - Kypros Dálného východu.

Tís mne vyzýval v zápas ve hře poznávací v hyletické škole Libomudravy, i ve hře v šachy v eremiálním prostředí školní zahrady.

„Kde, kde to jsem? Zda je to lán,
kde kvítí pokory se daří?
kde najde klid, kdo nezdolán
své břímě nesl v potu tváří?

...

Kde, kde to jsem? To je ten luh,
kde v březích lůnech hrobů spí si,
co zasil milosrdný Bůh,
jenž mrtvé vzkřísit zná a vzkřísí!
Pryč Hesperidky! Ošklivím
si vnady všechněch sadů jiných,
sad nejsvůdnější tady zřím!“

[Andreas Gryphius^[4]]

Třeba říci, že zápolení bylo urputné - drsná a strmá byla stezka vzhůru, směrem k Vyjití - přesně, jak jest psáno v onom mýtu o výstupu ze sebe sama. Vyhrával jsem i prohrával, důležité však bylo, že jsem si **hrál** - že jsem pro sebe objevil *SCHOLÉ* - *scholam ludus*, v níž *PAIDEIA* (výchova) a *PAIDIA* (hra) ještě jedno jsou, a s ní svou dětskou přirozenost (*hominem ludentem*) hrajícího si dítěte, ztvárněnou co obraz naší podstaty a výsostný kosmický symbol soškou Pražského Jezulátka (*PAIS THEÚ* - jeden ze symbolů *des Selbsts*). A vskutku - omládl jsem, stav se součástí zcela jiného pokolení, jež se rozhodlo nežít se lží, pro které úspěšné mimikri nebylo již zásluhou, zadostiučiněním a chloubou: pokrytectví vystřídala neskrytost, hledání vnitřního osvětlení na cestě dórské (*arkanum IX*; srovnej tarokové karty na str. 60) vystřídala cesta temnou nocí (*XVII-XVIII*) k Slunci pravdy, dobra a spravedlnosti (*XIX*). Vzdělání/dětství se mi rozprostřelo v mnohověrnosti perspektiv, tak jako mnohobarevně se třpytící kapky slunečního deště, vše odrážející - i sebe navzájem: *SPERMATA LOGU* spolu s podivným zvukem trouby slunečního génia, oživujícím náhrobky a monumenty, volajícím k přítomnému životu věci dávno zapadlé, minulé, zapomenuté, hluboko ukryté (*XX - tuba mirum sparget sonum...*).

Byl jsem zkušenější, znalejší, pamětnější a zralejší než moji noví vrstevníci, ale skutečného vzdělání hrou se mi mělo dostat teprve spolu s nimi. Má duše uprostřed mláží byla naroubovanou ratolestí omlazena o celé jedno *lustrum*, tehdy odpovídající pětině mého života a celku dospělé mladosti. Stárnutí a starosti se po tomto repetitoriu *iuventutis* již více nedostavilo: zůstal jsem „podražen“.

Satori aneb Sartor resartus

K osvětlení, které jsem hledal, jsem však nikdy nedospěl. Zato k oslnění.

„V této souvislosti bych rád zapochyboval o Tvé chvále satori a náhlých osvětlení (neplést s o obrácením, které jest otevřením srdce, počátkem Tebou zdůrazňovaného „naruby“) [...]“, vzkazoval mi - mnohem později - *Tís* z věznice v Libkovicích^[6], věren své rádlovské nedůvěře k dálnovýchodní duchovosti. (Dokládá to například rubrikou - pokynem pro obřadníka - z počátku Bardo Thedol, obsahující postup, jak umírajícího šetrně zardousit...)

Původním úmyslem této zdravice k *Tínovým* abrahámovinám bylo připomenutí několika událostí mého náhlého osvětlení, které vyvolávaly jeho poznámky, otázky, zpochybnění tolika - pro mne, tehdy - nejsamozřejmějších pravd. Chtěl jsem uvést hrst takových náhledů čili „aha-fenoménů“, jež stály na počátku proměn zkušeností, obracejících „všechno naruby“. *Umwerthung aller Werthe...*

Nemám dnes už tušení, **jaké** satori jsem tehdy chválil já, ale ta, na která bych býval chtěl vzpomínat, byla spíše prasátky zrcadel *Tínových* otázek a postřehů nastavených propasti-chaosu vlastních hlubin a stala se počátkem vlastního hledění, hledání a hlídání.

„[...] vlastní cesta teprve začíná a bude obtížná úměrně své velikosti.“, napsal tamtéž, vpravdě prorocky. Tehdy končila Kecanda a Akademie se - byť na chvíli - dostala pod mé vedení. A ten, kdo „být na chvíli“ nese prsten, je navždy poznamenán...

Typicky satorickou - jakkoliv satirickou - událostí byla například tato: Ač jsem vždy pochyboval či mnil pochybovat o všem, co se mi ve škole předkládalo (a také jsem si odtud nic neodnesl...), to, že jezuité nesou hlavní vinu za pobělohorský národní útlak, odnárodnění, germanizaci, mi připadalo nepochybné; přesněji: zůstávalo v anonymitě objektivní danosti mimo otázky. To přece byli ti „českých knížek hubitelé lítí“ - jakkoliv se rozumělo samo sebou, že proti bolševikovi to byli žabaři... A co pater Ignac ve Váchalově Krvavém románu^[7], v té knize, která byla jednou ze společných čteb?

(*Společné četby...* Lépe: synchronizované, určující dobu, kdy pro nás určitá kniha byla předmětem narážek, pramenem citací, důvodem parafrází, příručkou obrazů a metafor, základem šifer a motivem her. Vzpomínám alespoň Rachlíkovy „(Ko)Balty aneb sedm modrých písanek“^[9] („Z.fí.S“, Komusi), Fuksovy „Myši Natálie Mooshabrové“^[9] („Lid chce vidět kněžnu...“, „Leť, sivý ptáku, do daleka / Albín Rappelschlund tě chrání“, „krimi“) či Sakiho^[10] „Léčbu Neklidem“: první dvě jmenované knihy náhodou sdílejí tutéž básničku, osvětlující šťavu naladění, humor oněch požehnaných, starých dávných časů; - dodnes ji, jako tolik věcí - „umím srdcem“, alespoň takhle:

„Babička slepá z kostela kráčí,
cestu si berličkou hledá a značí.
Berličkou hmatat není tak snadné,
babička slepá často upadne.“)

„A proč by tak činili?“, ptá se *Tís*. „Vždyť němectví bylo spojeno s reformací!“ Tak. A stačilo. Dále mi netřeba bylo objevovat jím obdivované a milované baroko - jež dodnes neznám.

Typický, arche-typický Aha-fenomén - satori. Kolik takových asi bylo?

Myslel jsem, že si jich vybavím desítky. Proč si je nepamatuji? Mnohé byly patrně šetrně zatlačeny do nevědomí, taktně skryví původní nevědomost. Nebo snad vědomost, která tím vzešla, se natolik stala součástí mne samého, či lépe, natolik byla pravá a pravdivá (*Selst-ständig* a *self-evident*), že „vlastní cesta, která teprve začínala,“ zde mohla na sebe použít „narativní *modus ponens*“: položit svůj původ do „nepaměti“ časového to praurčení, tak jako stvoření samo, jež nese v sobě svůj vlastní zdroj - kořeny své přirozenosti (*FYSIS*), která se dle Herakleita [Zl. B123] „ráda skrývá“^[11].

Proč jsem si však **myslel**, že si snadno desítky satori vybavím? Protože se občas vynořují. Tak ostře, že vypadají jako stálepřítomné, nezapomenutelné. A přesto se vrací do říše zapomenutí^[12]; jsou skryté, neboť nejsou z tohoto světa: singulární, světotvorné události jsou skryté zapomenutím, aby pravda (*A-LÉTHEIA*) světa povstala v neskrytost. (V kosmologii se v této souvislosti mluví o *cosmic censorship*.) Připomínají se jako mýtické, archetypální vzpomínky. A to lze snést pouze na chvíli, jinak by mě mohly pohltit, mohl bych v nich tonout, sklouznout ze světa, který stojí v sobě a přitom za něj sám ručím... Ručím za něj ne proto, že mi to někdo řekl (například *Tís*), ani ne proto, že si to myslím, nýbrž proto, že tomu tak

je. Nejsem ani původce světa, ale ani jej neznám odjinud. Jsem svědek a ručitel: ne proto vím, že jsem uviděl, ale že **mám uviděno** (srv. řecké perfektum *OIDA* = vím od *IDEIN* = vidět), jsem *LOGON ECHÓN* - držitel logu, činu rozlišení a usebrání. A to je, jak poznamenává *Tis* dále, „nepostradatelné pro zdárný chod světa a všech sfér“. V tom spočívá autentičnost (*AUTHENTIKOS* = vlastní, držící jako vlastník, na rozdíl od místodržitele) pravdy a světa - láska k Moudrosti, která byla u Hospodina ještě než bylo propastí. A toto „perfektum“ se občas připomíná bleskem vzpomínky. Mýtické, kosmogonické vzpomínky.

Tis předstupuje před můj duchovní zrak co bytost mýtická. Co Zeus - býk, zatímco já jsem Kadmem - Georgiem, drakobijcem, tím, kdo posléze pojal za choť Harmonii. (Kadmos sám se nakonec proměnil v hada: odtud mne *Tis* nazývá „čertem“? Původně asi proto, že vyskakují z krabičky, zaskakují ho a ruším jej i jeho kruhy; spřádám zápletky.)

Také si vzpomínám, jak mne překvapilo jeho zpochybnění jiné samozřejmosti, o níž by mě ve snu nenapadlo, že jsem si ji také přitáhl ze školy. (Když jsem z ní - z té už vysoké - jednou přinesl domů bezděky cvrčka - *Grille*, nenapadlo mě, že to není zdaleka poprvé.) Práce, tvůrkyňě všech hodnot, práce šlechtící člověka, její podíl na polidštění opice, matka pokroku... Opět jedna z pravd natolik neochvějných, že jí ani Píseň práce nemohla otrást. (Tehdy jsme ovšem ještě neznali všechny sloky s poctivou naivitou vypočítávají důsledky zmíněné samozřejmosti.) *Tínovu* osvětlující otázku si již, žel, nepamatuji. Dnes ovšem vím, že opak je pravdou, a mohu posloužit svou současnou nabídkou: jak je to s delfíny a papoušky, dvěma příklady vzniku inteligencí na koncích nezávislých vývojových větví? Tím velkým evolučním krokem k polidštění byl vynález *SCHOLÉ* - ono *to stop and think*, jak to vyjadřuje Hannah Arendt.

Vynález? Nebyl to dar prostoru sedmého dne, který stvořil Bůh právě pro člověka?

„What was [...] God's greatest creative act? [...] It was the seventh day, of course, it was the seventh day. [...] He didn't rest because he was tired, though. [...] No, he made rest. [...] That is the biggest miracle.“^[13]

Člověk však nechtěl myslet. Chtěl vědět, utrhnout zralé ovoce vědění dobrého a zlého. Nechtěl se zdržovat rozlišováním, nechtěl nabídnout prázdně

LOGu prostor, který mu byl svěřen do držby, aby jej - jakožto tajemství sedmého dne - obýval. Proto byl vyhnán z ráje: *SCHOLÉ* proměnil v školu.

„Stádní idiotství zvané škola, uloupilo mne přinejmenším třicet procent mé duševní síly, - ale s tím dlužno vždy počítat, - z člověka zbyde vždy jen fragment jeho.“

(L. Klíma^[14])

Nebo - jak je to s tím „pokrokem“? („Vpřed, jenom vpřed! Vpřed, jenom vpřed! - A vpředu smrtí síra,“ zpíval Karel Kryl.) Jistě - **existuje** pokrok: „Dělá pokroky“ - říká se. Je řeč o naplňování přijaté možnosti. Avšak otevření možnosti nové není pokrokem, nýbrž vývojem. *Novum* je *incommensurabilium*, je rozhodnutím k rozbití souměrnosti (*symmetry breaking*), porušením symetrie, je rizikem - a odpovědností: tím, co teprve čeká na Boží odpověď, na poslední soud. Není absolutní soustavy souřadnic. Ta teprve může povstat. Způsobení nesouměrnosti pouze Bůh může směřit ustanovením souměrnosti nové, ze- a ob-šťastněním viny, ospravedlněním nespravedlivosti (*ADIKIA*^[15]) („Bůh netrestá - Bůh tvoří,“ zpívala „pochablá, ale skotačivá“ Pavlína na Turzovce^[16]): z nepravosti tvoří novou správu, ze své nesmírnosti s čímkoliv vynáší smír a souměrnost, dává různým mírám s-měr, tj. s-mysl. Toť skutečná a jediná theodicea: ospravedlnění evoluce.

*„Ich liebe den, welcher die Zukünftigen rechtfertigt und die
Vergangenen erlöst...“*,

říká Zarathustra^[17].

A jak se to má s „vývojovými větvemi“? Dnes nám připadá, že strom, z něhož vyrůstají, se spíše podobá křoví.^[18] Proč však vůbec trvat na představě **stromu**? Z důvodů mýtických - nebo snad z nostalgie po stromě Života, od něhož se stále mníme být vyhnáni:

*„The total amount of per year in the natural world is beyond all
decent contemplation. During the minute it takes me to compose this
sentence, thousands of animals are being eaten alive; others are
running for their lives, whimpering with fear; others are being slowly
devoured from within by rasping parasites, thousands of all kinds are
dying of starvation, thirst and disease. It must be so. If there is ever
a time of plenty, this very fact will automatically lead to an increase*

in population until the natural state of starvation and misery is restored.

[...] if the universe were just electrons and selfish genes, meaningless tragedies like the crashing of [that] bus full of children are exactly what we would expect, along with equally meaningless good fortune. [...] The universe we observe has precisely the properties we should expect if there is, at bottom, no design, no purpose, no evil and no good, nothing but blind, pitiless indifference. [...]

DNA neither knows nor cares. DNA just is. And we dance to its music.^{“(19)”}

píše k závěru své nejnovější, snad nejrouhavější knihy „Řeky z ráje“, co „*der grössten Weisheit letzter Schluß*“, Richard Dawkins, tvůrce teorie „sobeckého genu“^{“(20)”}, teoretického základu „sociobiologie“^{“(21)”} - současné vědecké ortodoxie a scientistické ideologie.

Stále ještě nedokážeme tento strom Života rozpoznat ve Dřevu Kříže.

(Tis to dokázal - propojil s ním vlastní, košatý strom života.

„Štasten, kdo cítí rozkoš z Božího zákona [...]

Ten je jak strom zasazený v porůčí vod
a vydává ovoce, až přijde čas.

Jeho list nezvadá a ve všem, cokoliv začne, má zdar [...] “,
zpívá se v prvním žalmu (Ž.1.3^{“(22)”}).

„*Et erit tamquam lignum
plantatum secus decursus aquarum
quod fructum suum dabit in tempore suo;
et folium suum non defluet [...]*“,

uváděný v Breviáři^{“(23)”} výrokem:

„*Beati qui, sperantes in cruce, in aquam descenderunt*“^{“(24)”},
ale to je snad všeobecně známo - o tom psát nemíním.)

Za „strom života“ - *arbor vitae* - je označován kmen mozečku - ztělesněný *Hirngespinnst*! Proč nezobrazit příbuznost bytostí sítí vzájemnosti? Božím záměrem není vrchol, nýbrž celkový tvar - sounáležitost větví: ospravedlnění rozvětví a odvětví, s-tvořenost nahodilých tvarů. Jeho dílem je to, že každé vykolejení, každé satori, který mi můj mýtický démiurg způsobil, nakonec dostalo dobrý, svébytný, samostatný smysl.

„[...] krásné je to místo k zastávce. Neboť i tento platan je velmi rozložitý a vysoký, a překrásná je i výška a stinnost vrby, a jak je v plném květu, aby naplňovala celé město co nejlahodnější vůní! A zpod platanu vytéká pěkný pramen velmi studené vody, jak je možno zkusit nohou. Podle zavěšených panenek a obrázků se podobá, že to je zasvěceno nějakým nymfám... A dále, jak podivuhodný a velmi příjemný je tu chládek [...]“,

pochvaluje si Sókratés na začátku Platónova Faidra ^[25].

„Gleiche dem Baume, den du liebst, dem breitästige: still und aufhorcend hängt er über dem Meere!“,

vyzývá Zarathustra ^[26].

Láska a pravda

„Profunditas est homo et cor eius abyssus.“

(Ž.64.7^[27])

O tom, kolik takových příhod - doslova anekdotických - se muselo zanořit v nepaměť, kolik jimi vniklo do mýzy omlazeného výhonku semen, jimiž jsou neustále - v opovážlivě-důvěřivém spoléhání se na Boží milosrdenství - rušeny symetrie, svědčí hned první myšlenka citovaného dopisu, jakoby echo jeho dávného zápolení, ozývající se nyní z hlubin vězení, nyní ve službách *TECHNÉ MAIEUTIKÉ*:

„Druhá klíčová myšlenka je [Tebou] formulována mnohem váhavěji a rozporněji, nejpřesněji asi snad v poznámce, že srdce není nejvnitřnějším nitrem, nýbrž jakýmsi vnitřním dnem. Vykládám a myslím si to tak, že srdce je jen jakousi zátkou (odtud příměr o kamenném nebo štedrém srdci) a regulačním ventilem, otevírajícím a uzavírajícím (je to brána velmi aktivní, řád srdce je jedním z těch sebeformujících principů, o nichž mluvíš) propasti nitra. Proto je velmi vhodné hovořit o roztržení srdce, o obřízce srdce, o učinění nového srdce, velmi ošidné však o pěstování srdce, zkázňování srdce [...]“

Ovšem - člověk je pro-pastí, tj. propadlištěm, bezedností (A-BYSSON), a dobře tak: skrze tuto bezednost (představující úběžný, nevlastní bod vnitřního ontologického trychtýře) mytologického Zení (CHASMA, CHAOS TEHOM) je naše duše propojena s hlubinou skutečnosti, tak jako je s ní spojena Pythie trojnožkou z dračích drápů. Nesplývá s ní, je s ní toliko propojena skrze singulární bod - tedy bod jedinečný, jedinečný pro každou duši. Propojena s tvůrčí propastností, z níž povstávají světy: skrze tuto pupeční šňůru má podíl na „meta-fysis“ - kosmogonickou nadpřirozenost!

„Až večer se nakloní k zemi a zakřiknuté vůně se vrátí,
i já půjdu, pracovník osamělý,
k příbytkům kouře stoupajícího.
Pod tvým stromem usednu,
jenž všemi prostory korunu košatou zdvíhá
a v jehož černém, ledovém listí zvoní tichem hvězdy
jak včely všech úlů;

v prostoru smrtelných tiších,
v nichž buší kladiva skrytých tvých dílen,
kde formuješ budoucí slunce pod klenbami načernalými,
a jiskrami z kovadlin tvých
do závratných výší tříští se světy!“

(Březina^[28])

*„als ob ein Baum mir winke, ein breitästiger,
starkwilliger, gekrümmt zur Lehne und noch zum Fußbrett für den
Wegmüden: so stand die Welt auf meinem Vorgebirge...“*^[29]

Nemá pravdu Freud, že podvědomí je toliko sklepením potlačených, popřených událostí. Pod podlahou - zátkou? - skladiště zapomenutí a rumišť frustrací se nachází úrodná půda Nepaměti, prorostlá vlášením kořenů kosmického stromu: mikrokosmos, který veškerý makrokosmos zpřítomňuje, manifestuje (činí pevně uchopitelným) a zrcadlí jej - takže se svět, náš svět, svět každého z nás, zhlíží. Kdo učiní ze svého srdce dno, je fundamentalista, byť i je měl dobře uspořádané a vymetené a obílené - stále *kontrollfähig*, ať požárně, hygienicky či deratizačně.

„V této souvislosti bych rád zapochyboval o Tvé chvále satori [...]“,

ano - byla to **tato** souvislost!

„láska = světlo Kristovo není přece taková požiračná a toho druhého nerespektující, aby kdy až do dna prorážela propasti nitra - ona je toliko útěšným mostem, po němž vystupují, vy-jadřují se do sebe sama a k setkání [...]“

Nikoliv tedy: *Wo Id war, muß Ich werden*, nýbrž: *wo ich war, muss Gott werden*, přesněji: *muß ich zum Gott werden* - tj. být tak, že já se stávám Bohem, rozumí se *in Xto*, tj. skrze *LOGOS* rozlišení a usebrání, skrze člověkem se stavší synovství, ale zato opravdu *Ich*, *Já*, jenž netvořím nadzemní, obývací místnosti, nýbrž jsem plamenem - *lumen Christi* - v nějž se proměňuje propastnost mé očištěné pralátky:

„býti v Kristu znamená opravdu býti, bez ustání a navěky“, neboť plamen jakožto plamen nemůže přestat, svým sebeutvářením, sebestproměnou proměňuje pralátku vosku paschální svíce ve světy - na věky - *EIS TÚS AIÓNAS*, tedy věčně (*AEI*).

„[...] s trvajícím překvapivostí (proto je nebe opravdu odměnou) vzházeti z vlastních hlubin.“

Zde je tedy myšlenka skutečné evoluce, pod kterýmžto názvem se skrývá doslova propastní tajemství s-tvoření. Takto se stáváme chrámem ducha (vznášejícího se nad propastí), jehož tajemné společenství (*communicatio Sancti Spiritus*) dovolí, aby tyto jednotlivé kosmy, povstávající skrze každé já, tvořily tvůrčí soubytí - *SYNÚSIA*, tak jako větvoví celkový *habitus* stromu.

Přísahám a dovolávám se svědectví a důvěry své sestry, že jsem nečetl již po patnácti letech tyto řádky a že jsem letošní exegezi paškálu i pojetí evoluce skrze zrcadlovou skutečnost napsal „nezávisle“: či tyto řádky se skrze mé texty z nepaměti takto samy vynořily?

Jsou to ovšem portmannovské motivy. A *Tís* má na onom pojetí života a přírody jako *Selbstdarstellung der Innerlichkeit* - onom pojetí, které je základem přírodní filosofie obnovené Rádlovy stolice, lví podíl!^[30]

„Kdežto ono náhlé osvětlení nemůže podle mého znamenat nic jiného, než že se srdce proměnilo v dokonale nepropustné a vyleštěné kovové zrcadlo, bezpečně zamezující přístup k propastem nitra a propastem nitra vzcházení do světla a tvaru.“

Nebudu se zde pouštět do sporu ani o religionistické, orientalistické či japanologické reálie a o to, nakolik světelnou metaforu nepodsunují naopak překlady do evropských jazyků, ...

(*Satori* prý znamená buď intuici - náhlý vhled, nebo vnitřní duchovní probuzení; k probuzení poukazuje i slovo „budha“ - významově i etymologicky příbuzné s „budit“ a s „budu“ - pův. 'stanu se'; vnitřní, duchovní zkušenost pro-buzení by se mohla svým významem blížit tomu, co bylo *Tínem* nazváno „vzcházení z vlastních hlubin“, tedy bytí v plném, přirozeném, silném, tělesném slova smyslu sebe-utváření.)

... ani zda důvod k takto nevlídnému hodnocení nezavdal tenkrát můj výklad. K zrcadlu - zvláště pak v takto doslovném chápání, zdůrazňujícím vyleštěnost, kovovost, geometrickou plochost - v současné době přirovnávám právě vědecká paradigmata, teorie, způsoby vidění, nereálné obrazy povrchů našich pojetí světa, pokud možno formalizovaného:

„Pak zbývá jen oslepující třpyt nebo dokonale neosobní a definitivní přehlednost, což obé se na můj vkus příliš podobá zatracení a s láskou to rozhodně nemá pranic společného (jako by s ní Bůh neměl nic společného, kdyby nebyl jeden ve trojici).“

Toto zaklesnutí se v sebe, vzájemné bezprostřední zakládání v rozdílnosti osob (= bytí o-sobě) a v nedílné sounáležitosti v jedinství, kde žádná z osob není (v každém ohledu) tou první (principiální) či základní (fundamentální), je oním tvůrčím, jež je oporou před pádem do chřtánu nebytí, k němuž může dojít ko-lapsem (*sovpadanie, coincidentia*), vzájemným zrušením či ústupem v neomezeno (*regressus ad infinitum*).

Proto Trojice: v plošné projekci - tedy v perspektivě zření - dosahuje tří bodů bezprostřednosti vzájemnosti: trojúhelník nemá úhlopříčky.

Osobní povahu Trojice lze myslet (a vy-jádrít - tedy zjevit) jedinečně, není-li vztah sám jenom odvozen z těch, mezi nimiž je vztahem, nýbrž sám je „o sobě“ - je osobou, partnerem, tj. 'podílníkem' (cf. *pars, partis*),

účastníkem, zakladatelem bytí těch, mezi nimiž je vztahem: jejich rozdílnost a vzájemnost je projevem tohoto vztahu.

Proto Duch - láska Otce a Syna - je zosobněnou Láskou, jíž Otec je Otcem (tedy sebou samým, osobou, zosobněním otcovství, ploditelstvím) a obdobně Syn je Synem. Duch svatý pak = Boží Láska je tím, skrze kterého jsou Otec a Syn skrze svou polární rozdílnost Jedno. Proto a jen tak je možno říci - a jest psáno -, že „Bůh je duch“ a „Bůh je láska“. A podobně každá božská osoba zakládá jakožto vztah rozdílnost obou ostatních a zároveň zosobňuje jejich jednotu, protože je zahrnuje (implikuje).

V počítačově i fyzice se toto bytí v sebeprojevu skrze vnitřní sounáležitost nazývá „zásadou štruple“, jak překládám *boot-strap-principle*. Francouzský fyzik Besarab Nicolescu dává do souvislosti tzv. *particle-de-mocracy* (náhled, že žádná částice není základní, nýbrž že každá zahrnuje všechny ostatní, tj. že se vzájemně v sebe rozpadají a z sebe skládají, tj. jsou stejnou měrou „elementární“^[31]) s viděním Jakuba Boehmeho, které rovněž stálo u kolébky novověku co partner, protějšek a alternativa vůči Descartovu osvětlení.^[32]

„Das ist aber eine andere Geschichte die ein Andersmal zu erzählen ist.“^[33]

Poznamenejme proto jenom, že Božskými osobami, na rozdíl od částic, není sdílena ani elementarita: živelným je pouze Duch (plamen, van, proud, stín), peratickým je Otec (kruh, trojúhelník), tělesným (logos, roz-lišení) je Syn, jakožto theriomorfní (beránek, lev, had, člověk), **nikoliv** antropomorfní! Otec je zpodobován antropomorfně, protože **člověk** je **theomorfní**, přesněji theoeidický, byv stvořen k Božímu Obrazu.

Pravda a láska

Co pokračování dávného zápolení zní následující pasáž téhož dopisu - ozývá se za mnou stoupající chodbou z podzemního vězení; patrně jsem jí tehdy nerozuměl a ani rozumět nemohl - soudě z toho, co jsem podle ní psal:

„Píšeš o osvobozující pravdě a spoutávající lásce, o nutnosti odstupu, o smyslu hry, která nakonec umlká.“

Psal jsem skutečně toto a tak? - Nepaměť - protějšek nazpaměti!

„Láska a pravda však jedno jsou a jen díky zvláštní podstatě lásky jsou všechny tyto paradoxie (které jsou dokonce mnohem paradoxnější, než naznačuješ, i když naznačuješ dost) myslitelné. Jako je mrtvá víra bez skutků, je mrtvá i pravda bez lásky, a mrtvá pravda jsou jen obílené hroby.“

Takto je mrtva pravda s odstupem, popírající vztah a vzájemnost a odpovědnost - pravda objektivní, pravda vědecká, kterou už dnes nikdo nemiluje, protože se v ní nevidí a nanejvýš ji vyznává, uznává, podřizuje se jí. Z partnerství a nároku vzniká podřízenost a poddanost, poslušnost příslušnosti se mění v poslušnost slepé závislosti bez tváří v tvář, neboť tvář svou, zkušenost svou již v tom, co je nám nařizováno k uznání, předkládáno k věření a dokládáno divy techniky, nepoznáváme.

Divy - *prodigia* (dosl. před-vádění), vnitrosvětská *show* dovede činit i ďábel; avšak zázraky - *miracula*, znamení odkazující k tomu, co je za horizontem, co přesahuje tělo a svět, může činit toliko Bůh. Jakožto zjevení celkového smyslu - *SYMBOLON*, chvíle, k níž náležím (*SYN-BALLEIN*).

Ale to už jsme uprostřed zápasu současnosti, dramatu stvoření, jež pokračuje i po pádu Mordoru. I pro vítěze nad Sauronem nebyl Melkor znicotněn: vždyť je sám principem a knížetem vši nicoty, „pánem tohoto světa“ - tj. každého „tohoto“ ukázněného, definitivního, dokázatelného na každém světě, principem konečnosti každé kosmicity, její zmrtvělé danosti.

Nuže, nechť je vysloven chvalozpěv na Vzdělání, *PAIDEIU*, hravou tvořivou lásku k moudrosti, jejímž bohem je Apollon - umělecký vedoucí chóru Mús, jejich *CHÓRÉGOS* - vůdce tanečního reje. *CHOROS* pak souvisí s *CHÓRA* (= prostora, místo, krajina, neboť tanec spočívá v souladu vzájemného činění a místa) a *HÉGESTHAI* (= vládnout, spravovat, řadit) zase s *AGEIN* (= pohánět, vést, přivádět, řídit, udržovat, spravovat, konat). Apollon, ctěný společně umělci i filosofy, je vládcem-správcem, úvodcem-původcem, rozprostíratelem - principem „místnosti“ - oddělení (*CHÓRISMOS*) místného od nemístného, spravuje zemi (*CHORA*) a sbírá úrodu (*CHOROS*) plodů tvůrčí in-spirace (= v-dechnutí), již Músy v-dechují (in-spirují) svým miláčkům a ctitelům, poskytujíce jim prostor (doslova jej vytančujíce!) - zemi, půdu pro nápady a nálety semen rozlišení a usebrání (*SPERMATA LOGÚ*). Tvůrce (*POIÉTA*), autor (*auctor* = zvelebitel, doslova zvětšovatel od *augeo*) kypří a zušlechťuje tuto zemi - prostor vzcházení, činí ji vnímavou - či má tak činit: „... na tvá vnuknutí pozor dávám...“ (I tvůrčí pravda vzchází z lásky, k níž především náleží

pozornost!) Apollonskou prostrannost poskytují Músy inspirací - příležitostí vnitřního sebeutváření-uskutečňování (*self-realization*): ne co hotový tvar - informaci, zprávu, sdělení, ale co svobodnou pobídku lehkostí vánku. „Vnukání“, za něž se modlíme, spočívá v jejich tichém „nu!“, od něhož je (spolu s ďábelským „nutkáním“ a „ponoukáním“) „vnuknutí“ odvozeno. K tomu je třeba být pozorný, vnímavý, duchy rozlišující, (ducha)přítomný: *adsum!* - zde jsem! či spíše: *teď* jsem! (srv. Ex 3.4, I.Sam 3.5 a dále).

Apollon, jehož znakem je lyra a její *HARMONIA* (= příčné propojení), se suverénně pohybuje **napříč** hranicemi odlišných světů, vládne nad rozdíly-různicemi (*le différent*), jež jsou překonávány výzvou k božství - *GNÓTHI SAUTON*, principem (zásadou, počátkem), devízou lásky k moudrosti. Druhou stránkou úměrného, směro-datného Apollona - dalekonosného lučišníka - je bezuzdný a bezprostřední **Dionýsos**, uvádějící tytéž prostory ve vířivý (turbulentní) pohyb, v chaotickou živelnost, rekurzivně obraceje hladký (laminární) proud dění v samovztažnost „*disipativních struktur*“ - tvarů degradace volné energie, doslova sestupu skutečnosti (*ENERGEIA*), která je k mání. Zvyšování entropie (*EN-TREPÓ* - do sebe se obracím) - intro-vertní usebrání - je tak vyrovnáváno svým opakem: rozptylováním, rozséváním (disipací) skutečnosti. To vposledku vede k termodynamické (dynamicky temperamentní) smrti: Dionýsos je rozsápaný bůh. Tím třetím, spojujícím protiklad řádu a chaosu, plynutí a vření, je Hádés^[34]: *EN HADU EIRÉNÉ* (v podsvětí je mír). Nezapomeňme, že turbulentní red-undance (zpětného vlnění) a ab-undance (převlnění) překypuje do jiných prostorů a světů, kde z krvavé pěny přelátého údu vášnivosti povstává bohyně rozkoše a lásky Venus-Afrodité, již jmenují "moudimilovnou, že světu se zrodila z moudí" (Theog. v.200).

„Man muß noch Chaos in sich haben um ein Stern gebären zu können“,

tak (kdesi u Nietzscheho) pravil Zarathustra.

To přetnutí plodného propojení dvojího nadšení - nebeského osvětlení a pozemského opojení - působí jak známo Kronos (Theog.170-199): mocnost té časovosti, která odnáší, ničí a ruší.

Láska k Moudrosti však očišťuje od časnosti a ničící časovosti. Její hnací silou je sám Eros, povstavší dávno před časem, dávno před Úranem -

nebeskou klenbou, ba ještě před rozlišením světla a temnoty, dne a noci - prvním to tvůrčím aktem, sou-ontický se samotnou Zemí.

Milovník Moudrosti - té, která o sobě říká:

„Před věky ustanovena jsem, před počátkem, prvé než byla země. / Když ještě nebylo propastí, zplozena jsem, když ještě nebylo studnic oplývající vodami. / Prvé než hory založeny byly, než byly pahrbkové, zplozena jsem; / ještě byl neučinil země a rovin, ani začátku prachu okršlu zemského. / Když připravoval nebesa, byla jsem tu, když vyměřoval okrouhlost nad propastí [...]“

(Přís. 8.23-27),

čerpá svůj *THYMOS*, své nadšení-inspiraci z temného prazákladu předvěkosti, tak jako Apollon, pán v Delfách (DELFOI = děloha, lůno/[OM]FALLOS Země), neboť ví, že „*das Herz der Erde ist aus Gold*“, a jako Parcifál se střeží svodu Venušina hradu. Ví, že se k ní Eros teprve druhotně připojil spolu s touhou (Theog. 201). Filosof však není epigonem: svou inspiraci, svá vnuknutí bere z té, jež brání zkušenost před ničivou mocí Času - z *Mnémosyné*, zosobněné Paměti, matky Mús. Ona je skutečnou Músou filosofů - jejich metamúsou, Matkou Mús^[35]:

„*Mnémosyné* je zrodila otci, Krónovu synu,
v Pierii, kde na vrších vládla, na Eleuthériu“

(Theog. 53-54);

„[...] jež Diovi Otci
pějí a mohutnou mysl mu uvnitř Olympu baví,
spojující co jest, co bude, co bývalo dříve
v jedinou píseň, neúnavně jim ze rtů se line
sladký hlahol, až příbytek otce Dia se směje,
hromovládčův, když bohyň se zpěv, jak lilie čistý,
rozlehne kol; tu zvučí i sněžného Olympu vrchol,
obydlí nesmrtelných [...]“

(Theog. 36-40).

Zatímco „Otcí bohů a lidí“ ulevují Músy ve starostech a v strastech zapomenutím (Theog. 55: „*LÉSMOSYNÉN TE KAKÓN, AMPAUMA TE MERMÉRAÓN*“), pro filosofy je útěchou (*consolatio philosophiae*) právě **vzpomínání!** Proto *Mnémosyné* sama zůstává smrtelným Diovým dětem pokladnicí zkušeností, inspirací pro ty, kdo milují božskou Moudrost, jež, přestože si hraje před Hospodinem, je zároveň moudrostí lidskou - *SOFIA HÉ ANTHROPINÉ* ^[36], neboť je psáno, že „její radost je u tvorů lidských“ (Přís. 8.31-33 ^[37]). Jejím darem je *ANAMNÉSIS* - rozpomínání, které řadí

milovníka Moudrosti k Nesmrtelným, soupevníkům bohů. A zatímco inspirací panenských Mús se umělec, básník, rhapsód sám stává lůnem - vnitřním prostorem tvůrčí plodnosti, pro Mnemosyné je filosof jen toliko porodním asistentem (*ad-sum!*) - mistrem maieutického cechu, neboť ona sama je Matkou (*MÉTÉR* = matricí, dělohou). Filosofovo zasvěcování (*MYSTÉRION, initiatio*) je přímo totožné s *EPOPSIA* - ohlédnutím se. Tím se liší apollonská mystéria od ostatních, kde *MYÉISIS* - zahmouření očí v slepé oddanosti a důvěře - je tím, co mystériím dalo jméno. Tento prostor ohledu-plnosti, místo k ohlédnutí - obrácení šije od primordiálních mrákot tartarického zásvětí, mne *Tís* při našem zápolení vytančil.

Jako mohutnost plurality, jednoty protikladů je Moudrost nazývána *CHOCHMA*, kterou Vopěnkův výklad kabbalických Sephirotů ztotožňuje s **oním** rozumem, jenž je pochopením pro spolunáležitost protikladů, souběžnost protimluvů. Dnes bychom jej asi označili „transversální racionalitou“^[38]. Moudrost nespočívá ve směřování-míšení - v koincidenci protikladů, nýbrž ve vzájemnosti jejich poukazů. Moudrost je prostorem zrcadlení, v němž protichůdné postoje, neslučitelné alternativy a nesouměřitelné způsoby zrají ve své jinakosti. Samy se uskutečňujíce v jiném, uskutečňují sebe sama co svou podobu obsaženou v obraze svých protějšků.

Právě Paměť se skládá z mnohotvárných vrstev, v nichž se Foibovy paprsky roztodivně lámou, zpětně ohýbají pod mnoha úhly a hledisky, vzájemně do sebe zasahující (interferující) svými rozsahy (rozkmity-amplitudami). Mezi-přenos rozkmitů podobných častot (blízkých frekvencí) se projevuje oslňujícím ohňostrojem barevných odstínů stupnice překročení (transcendentální škály). Klene se lukem-obloukem-mostem duh(ovk)y-Iridy, poselkyně bohů, co proměnlivá a mnohotvárná rhapsodie zřetelna od pilíře vynořujícího se ze zářijových (radiových) vln a sklánějící se obloukem dolů, aby se druhým pilířem zanořila v ultraneviditelné vnitřních pnutí a tíhnutí ke skutečnosti (= intenzity energie). Vynést z této nerozlišeně splývající spojnice mezi nebem a zemí, ukotvené v nadnebesí, holonomně uložené celorytné patrnosti (*holographic patterns*) **předpokládá** průchod podsvětím, skrze dělohu (*DELPHOI*) a pupek (*OM-PHALLOS*), vyžaduje očistění výstupem na horu protinožců a stanutí v nadnebeském místě:

„Ta nadnebeská sídla dosud žádný z básníků neopěvoval, jak by si zasloužila, ani nikdy nebude opěvovat. Má se to s nimi takto - musím se totiž odvážit povědět pravdu, zvláště když mluvím

o pravdě - toto místo zaujímá bezbarvá, beztvárná a nehmatatelná
jsoucnost vskutku jsoucí, viditelná jediné rozumu - vozataji duše,
jíž náleží druh pravdivého vědění.“

(Platón: *Faidros* 247C^[39])

Toto místo (*TOPOS HYPERÚRANOS*) leží mimo opakované zvraty,
obraty a převraty otáčení nebes-světů-okršků-sfér (*ÚRANOI, KOSMOI,*
SFAIRAI - cf. *revolutiones orbium calesium*), spočívá na obou vrcholcích
Parnassu - Helikonu a Cirrže^[40] - a zaujímá nadnebeský postoj (*TOPOS*
HYPERURANIOS). Jen odtud se lze v hlubinách paměti vyznat, rozlišit její
vrstvy, stránky, hrany a plošky. K lomu a ohybu Foibových paprsků světla
poznání dochází totiž právě na ostrých předělech, rozhraních tváří v tvář
(*inter-faces*). Proto k vyvolání podoby (*EIDOS, Gestalt*) vyvolané z inter-
ferenčního *pattern* je třeba nekompromisně, přísně a striktně
jednobarevného (monochromatického) laserového paprsku rozlišení -
nezničitelné (nekorumpovatelné) ctnosti (*ARETÉ* - mohutnosti, *virtus* -
mužnosti) **Spravedlnosti** - *DIKAIOSYNÉ* (arkanum VIII - souladu roz-
vahy [váhy] a od-vahy k rozhodnutí rozetnutí [meč], srovnej tarokové karty
na str. 60), jež není slepá, ale vidoucí, obe-zřetná a pro-zřetelná. **Spra-
vedlnosti**, jež je uměním dobra a práva (*lex est ars boni et iusti*) a dává
příležitost k bytí tomu, co jest v souměřitelné sounáležitosti -
příslušnosti a poslušnosti, v harmonii a hierarchii (srv. váhy, symetrie) -
a nesrovnatelné jedinečnosti a oddělenosti (viz meč - *symmetry breaking*).
Až teprv zlom v souměrnosti může „inter-ferovat“ - sounáležet do patrnosti
(*pattern-that-connects*). Tak je Spravedlnost zdatností moci (*DYNAMIS*)
ke kralování (regulaci - řízení) skrze posunky, pokyny, lehká znamení
(*WU-WEI*), způsobující infinitesimální odchylku, která je dle Lukretia
podmínkou svobody a spontaneity (bezděčnosti, bezpříčinnosti)^[41].

„Konečně, jsou-li veškeré pohyby spjaty,
vzniká-li v určité řadě z jednoho druhý
a nedávají-li úchylky tělísek podnět
k pohybu, by osnovu osudu strhal,
přetna odvěký řetěz souvislých příčin:
kde by se v pozemské živoucí bytosti vzala
a odkud ta osudu urvaná možnost,
že každý kráčíme, kam nás pobídne vůle,
a v nejistý okamžik, kam nás pobídne mysl.“

De rerum natura II.252-262

(„nedávají-li úchytky tělísek podnět k pohybu“ = „*nec declinando faciunt primordia ... principium quodam*“, doslova: **kdyby prvopočátky odkláněním (odklánějíce se) neučinily jakýsi začátek**)

„Je v člověčí hrudi [*in pectore nostro*]
cosi, čemu je dáno bránit a vzpírat [*pugnare, obstare*]

...

Přiznejme proto totéž už semenům bytí [...]"

Ibid. II. 279-280, 284

V tom tkví *natura rerum* - rození, povstávání, přirozenost věcí. **Proto** nelze *rerum cognoscere causas*, pouze různé „kauzy“ - jakožto věci, pře, důvody, viny - řídit, sledovat, vést, soudit (*KRINEIN* - rozlišovat) a konat (*pragmata pratein*) - dobře či špatně a tak se i mít (*EU PRATTEIN, KAKÓS PRATTEIN* znamená v řečtině dařit se někomu dobře/špatně), vztahovat se k nim jako k příznivým či protivným „věcem“ jako jsou větry, proudy, či okolnosti (*res secundae, res adversae*). Tak, jako zná kormidelník rozlišovat místa a chvíle a je schopen bleskově reagovat - jeho kormidlo je namydlený blesk:

„*PANTA OIAKIZEI KERAUNOS*“ - Toto veškerenstvo řídí blesk^[42].

Tak spravedlivý, jenž ví, že lépe je bezpráví trpět než činit^[43], jehož spravedlnost je neoblomná, nekompromisní, nesmiřitelná, a proto neporušitelná (*incorruptibilis*), má také moc být velkodušný, milosrdný. Podílí se na Boží moci od-, roz- a pro-pouštět: *ab-solvere - solvere foedera fati*. Apollon, Dionýsos i Hádes jsou tři osy kosmicity, které se na pólu nadnebeského místa protínají: tré kosmogonických pramocností světů, tré zásvětních perspektiv. Ano - mluvím o **Tínovi**.

Toto je ctnost prozřetelnosti řídící se Taem^[44] - vůlí Boží (*will*), nikoliv chtěním (*wanting*)^[45]. Prozřetelnost - *PRO-NOIA* - vidoucnost, vědoucnost - je další z apollonských ctností a darů. Proměna spravedlivé paměti ve sdílitelnou vědomost (*MATHÉMA*) dává věštecký dar. I o tom nesčetně dokladů by bylo lze přinést, že **Tís** byl vždy *EIDOMENOS TA T'EONTA, TA T'ESSOMENA, PROTEONTA* - znalý věcí jsoících, budoucích a předešlých^[46] přízní delfského vládce: **Tínovo** „vrhání

dopředu“ (*forecasting*) náznaků budoucnosti bylo a jest vždy děsivě neomylné!

Svou lásku k Moudrosti projevoval nikoliv slovy, ani skrytým mlčením, ale paralelními činy (jak o tom svědčil PARAF, filosofický časopis, který vydával: *PArellela Acta PHilosophiae*), z vězení vysílala tato láska stejnou potěchu, jako byla útěchou ve vězení a jak byla mocná mimo. Pravdu nelze konstatovat - jako něco mimo sebe, ale nelze ji ani popřít a zapřít, neboť by zapřel sám sebe - a filosof by navíc zradil svoji lásku.

Toho všeho je mi zosobněním *Tís*, který mi takto vstoupil do života v nevděčné roli bezděčného hodeget vzdělanosti. Jeho pilnou urputností a přísnou přesností dostala moje prvotina - „Zamyšlení nad vědou a filosofií“^[47] - nejen tělesnou celistvost (tj. hlavu a patu), ale též jasnost a zřetelnost tvaru. Věštný to skutek - vpravdě stavovský (podobný tkalcovskému filigránu: drobnohlednému vyšívání textu): díky němu vznikl v této zemi - již Léta Páně 1970 - autochtonní, na T. S. Kuhnovi^[48] nezávislý »předchůdce postmoderny«: manifest plurality poznání, demokracie vědění, svobody pravdy^[49], požadující transversální racionalitu („harmonického rozumu“) rušící platnost každého patentu na rozum a monopolu pravdy. (Dnes, v období byrokratické restarurace a v ohrožení kontarevolucí scientistického fundamentalismu by bylo možno formulovat tento požadavek politicky: jako důslednou **odluku vědy od státu**^[50].)

Heraldický dodatek

„Viděl jsem v TV hrocha - vypadal jako kuře!“

(Výrok jedné z nespočetných ratolestí)

Symbolika *Tína* je výrazně theriomorfni: **jezevec** a **hroch**. Na první pohled a při prvním přiblížení není příliš lichotivá - už tím je příznačná a výstižná:

O jezevci se ve francouzském slovníku symbolů^[51], který se ukázal pro naše účely nejprůměřenější ze všech, které mám po ruce, lze dočíst:

[p.124] „*Si Buffon a fait au blaireau [...] la réputation d'un animal paresseux, méfiant et solitaire, l'emblème du sommeil, l'Extreme Orient en a conçu toute différente. C'est au Japon le symbole de la*

ruse, de la tromperie sans méchanceté. [...] furudabujy, appliqué au celebre shōgun."

Jezevec tak ztělesňuje lenost, nedůvěřivost a samotářství, je prototypem spánku. A vskutku: přízviska tohoto se *Tínovi* dostalo v disidentských kruzích, protože jej bylo obtížné přimět vylézt z úkrytu. (Dochované zprávy souhlasně dosvědčují, že *Tís* byl už mládí programově zalezlý: četl - četl příšerně mnoho a v soukromí si s cínovými vojáčky a jinými figurkami přehrával historické bitvy; povinné zdravotní procházky se úsporně vinuly knižními antikvariáty.) Jeho obydlí bylo konspirativně označováno „nora“, setkat se s ním bylo možno toliko za cenu vyrušení jej ze spánku (vzpomeňme posměšného článku, jasnozřivě nazvaného „Ospalý rytíř“!): *Tís* je bytostí zásadně, leč nevypočitatelně noční. V jezevcově samotářské nedůvěřivosti a podezřavosti však vnímavější Dálný Východ zahlédl symbol zloprosté lstivosti a mistrovství v klamu. V Japonsku tak byl označován šogun - šedá eminence Císaře, působící zpoza lesku trůnu, v jehož rukou se soustředila skutečná moc - moc taoistická, rozumí se: konání nekonání, jež přesto není nevládou.

„Vládce, jehož věštírna je v Delfách,
ani nemluví (*UTE LEGEI*),
ani neskrývá (*UTE KRYPTEI*),
ale naznačuje (*ALLA SÉMAINEI*).“

Herakleitos Zl. B93 z Plútarcha^[52]

O **hrochovi** se pak píše takto:

[ibid., p.803] „[...] *'hippopotame a été considéré en Egypte, [...] comme une manifestation des forces négatives qui sont en ce monde. [...] Dans l'Ancien Testament (Job 40.15) l'hippopotame, sous le nom e Béhémoth [...] symbolise la force brutale que Dieu maîtrise, mais que l'homme ne peut domestiquer. [...] Cette colossale masse de chair exige la grâce de Dieu pour s'élever par la spiritualisation.*“

V Černé zemi předmýtické nepaměti Řeků a hypotetickém zdroji jejich vědění byl hroch projevem záporných, ničivých sil, ukrytých v bahně hmoty a tělesnosti. Pro Židy, jimž je Misraim naopak počátkem jejich

paměti na otroctví a nevědomost a východiskem do svobodné existence a etnického sebevědomí - tedy *ARCHÉ KAI STOICHEON kat'exochén*, je tatáž bytost znamením syrové síly, zcela se vymykající možností člověka ji ochočit, nad kterou však přesto panuje Bůh:

„Pohlédni na hrocha, jež jsem stvořil [...]
Jeho síla je v širokém hřbetě a v břišních svalech.
Ocas vzpřímí jak cedr
a šlachy na jeho kýtách jsou pevně spleteny.
Kosti jeho jsou jako měděné roury
a žebra jak pruty ze železa.
Byl prvním z božského díla
a tvůrce ho učinil vládcem nad jeho druhy.
[...]
Spí pod lotosovým keřem,
ve skryši, v rákosí, v bahnu.
[...]
Přižene-li se divoký proud, nevyděsí ho,
zůstane kliden, i kdyby Jordán vyrazil přímo
na jeho tlamu.
Dotkne se kdo jeho očí,
provleče nozdrami provaz?“

(Job 40.10-19)^[53]

(Hebrejské Behemoth překládají kraličtí jako „slon“ - v souhlase se středověkou démonologickou ikonografií, znázorňující Behemotha jako sloního démona bubnujícího tlapami na vypouklé břicho (*démon sous forme d'éléphant dressé et bedonnant*), zatímco židovská tradice v něm viděla obrovitého nádherného býka určeného za pokrm Mesiáši(!)^[54]; podobné obrazy jsou kupodivu zmiňovány i v souvislosti se symbolikou jezevčí.)

Obrovská masa tělesnosti (*massa peccati*, říká sv. Augustin) vyžaduje ke svému produchovníení Boží milost. Tělesnost - i masivní, kolosální, neforemná, bahnitá tělesnost - (vzpomeňme Rachlíkova - rovněž věčně ospalého - Bahňodoury) není ani zavrženým ďáblem, ani opuštěníhodným vězením, nýbrž vlastní látkou zušlechtění, předmětem spásy (cf. 'golem', **GÁL'M** - *HAPAX LEGOMENON* v žalmu 139.16 = „trupel“, „zarodyš“, *AKATERGASTON*, *imperfectum* - klubíčko, smotek,

zárodek, v němž tradice vidí nedokončenou, neopracovanou primordialitu Adamovu, jemuž tento žalm vkládá do úst¹⁵⁵). To je však, jak jsme viděli, přímo kvintesence *Tínovy* víry a myšlení!

Zatímco *forum externum* obdařilo *Tína* přízviskem „jezevec“ (jedná se tedy o *Tís publicus*), je „hroch“ označení domácí, rodinné (*Tís familiaris*). Na přízvisko „hroch“ si však nárokuji prvenství já, ačkoliv to nemohu dokázat. Nazýváje jej odedávna *rhicoceros*, mínil jsem ve skutečnosti hrocha (*hippopotamos*)!

Jak se však mně - biologovi - mohl takový přehmat stát? Odpověď zní: bezděčně, bezdůvodně. Avšak to, co je *ANAITIÓS*, co nelze z žádného smyslu odvodit (od-dovodit, odůvodnit), onen bezděčný významový posun se sám stává něčím, z čeho lze smysl vy-vodit (*EX-AGEIN* - provést exegezi).

Nuže, *HIPPOPOTAMOS* znamená „říční kůň“; toho lze přeznačením na *RHINOCEROS* od-vodit - nosorožec je suchozemské zvíře, vy-vodit - vyvést koně z vody, z řeky a připsat mu roh, znamená proměnit ho v jedno-rožce - *unicornis*: alchymistické dílo spiritualizace *materia prima*, zmiňované ve výše citovaném slovníku! A co se v něm o jednorožci píše?

[Ibid., p.568-9] „*La licorne [...] est un symbole de puissance, mais aussi de faste et de la pureté. [...] a licorne est l'emblemme royale et symbolise les vertus royales. [...] toutefois, la licorne concourt a justice royale, en frappant les coupables de sa corne. [...] La licorne symbolise aussi [...] fleche spirituelle, rayon solaire, épée de Dieu, la révélation divine, la pénétration du divin dans la créature [...] e symbole de la fécondité spirituelle.*“

Jest tedy Jednorožec symbolem moci, čistoty a toho, co se zde označuje mnohoznačným *la faste*, znamenajícím soud (den soudu - soudný den?), přízeň (opak od *néfaste* - zhouba), nádheru a okázalost. Královské znamení vladařských ctností, včetně spravedlnosti: spravedlnosti neomylně zasahující viníky svým rohem - slunečním paprskem poznání, ostrým mečem Božího zjevení, pronikajícím do stvoření, probádávajícím jeho srdce a ledví, symbol duchovního oplodnění. (Vychází-li tento mystický roh hojnosti nikoliv z čela, ale přece jen z nosu - a *Tís* si do nosu rád dává, jeť mj. i znamenitý *Magister Gastronomicus*, pak vyjadřuje právě prozířetelnost - *PRONOIA*. Neboť *NÚS* (- mysl) znamenalo původně asi

větření - čich - cit pro dosud zahorizontní, leč iminentní; mozek je ostatně odvozen z čichového analyzátoru žraloků. Všechno pochází z vody.)

Všimněme si, že všechny tři heraldické symboly poukazují k síle, skrytosti, nebezpečnosti, živelnosti. Jednorožec je dokonce nejnebezpečnější tvor - přes svou plachost, skrytost, bájnost a éteričnost. Jednorožce - na rozdíl od Behemotha - nelze zkrotit ani samotnému Bohu - neboť sám je božské přirozenosti, živelností Jeho projevu. Této *Tínově* tajemné a skryté hroší kvintesenci, ikonografickému symbolu Krista - soustředěné boží moci, plodící i ničivé, již může zkrotit a usměrnit toliko Panna - Sophia/Chochma/Sekina/Maria (to pak je biřmovací - tedy duchovní - jméno Kamilino, které *Tís* vložil do klína svou s **pravdou** **totožnou lásku**), vzdávám díky a přeji blaho.

Prozřetelně - z vděčnosti i obezřetnosti.

Zdeněk Neubauer

VIII

l'Ermite

D

XVII

les Etoiles

S

XVIII

la Lune

L

XVIII

le Soleil

P

XX

le Jugement

7

VIII

la Justice

II

Odkazový aparát:

- [1] PLATÓNOS POLITEIA, pp.100-101 - PLATONIS DIALOGOS SELECTOS recensuit et commentariis in usum scholarum instruxit Godofredus Stallbaum. Vol. III, Sect. II, continens POLITIAE Libr. VI-X, Gothae et Erfordiae sumptibus Guil. Hennings MDCCCXXX. Bibliotheca Graeca, curantibus Frederico Jacobs et Val. Chr. Fr. Rost B. vol. xiii, sect. ii.
- [2] Platón: Ústava (Jan Laichter, Praha 1921, s užitím překladu Dr. Emanuela Peroutky přeložil Dr. František Novotný, Laicherův výbor nejlepších spisů poučných XLVII, p. 250, 405p)
- [3] NA POČÁTKU XXXIII, p.55, trad. I. Hirsch Pha 1932, *ex facsimile reprint Appeal of Conscious Foundation*, N.Y. 1985
- [4] Andreas Gryphius: Myšlenky o krchovu, místě odpočinku zemřelých. In: Růže ran - Básně německého baroku, přel. E. A. Saudek. Květy poezie sv.89, MF, Pha 1969, p.40
- [5] *Dies irae* - Sequentia 2. Novembri missae Requiem. In: Římský misál, přel. a poznámkami opatřil P. Marian Schaller, 4. vyd., Bohuslav Rupp, Praha 1947, pp.1191-1193; srv. Liturgia Horarum [23] Vol. IV pp.414-416
- [6] Václav Benda: Z dopisů (Věznice Libkovic, březen - duben 1982), pp.159-163. In: Laudatio ZN - OSLOVENÍ/OSLAVENÍ, Edice Expedice, Praha květen 1982, p.246
- [7] Josef Váchal: Krvavý román. Odeon - Kruh, Praha - Hradec Králové 1970, 303p
- [8] František Rachlík: Ko Balty - šest modrých písanek, MF, Praha 1966
- [9] Ladislav Fuks: Myši Natálie Mooshabrové. Edice Žatva, Českosl. spisovatel, Praha 1970, 280p
- [10] Saki (H. H. Munro): Léčba neklidem. Světová četba sv. 400, Odeon, Praha 1968, 280p; trad. Fr. Vrba from: The short stories of Saki; John Lane, The Bodley Head Ltd 1943; srv. H. Munro: Kruté šprýmy - Výbor osmatřiceti povídek s předmluvou Gr. Greena. Vyšehrad, Lidová Demokracie, Praha 1961, 175p; trad. Bedřich Dvořák from: The Best of Saki (The Bodley Head, London 1952)
- [11] *FYSIS KRYPTESTHAI FILEI* - Zl. B123 z Prokla in: Hérakleitos z Efesu - Řeč o povaze bytí. Překlad a komentář Zdeněk Kratochvíl a Štěpán Kosík. Herrmann a synové, Praha 1993, 87p, p.43
- [12] Michael Ende: Die Unendliche Geschichte. K. Thienemann Verl., Stuttgart 1979, ISBN 3-522-12800-1, 428p, Von A bis Z mit Buchstaben versehen von Roswitha Quadgfliegü, XXV. Kap. - Das Bergwerk der Bilder (Yor), S451ff česky: Michael Ende: Příběh, který nikdy nekončí. Albatros, Praha 1988 (kap. XXVI, Y, Důl na sny, p.351n)
- [13] Fynn: Mister God, this is Anna. Collins, fount Paperbacks, 4563, Collins' Sons & Co Ltd, Glasgow 1981, p.2
- [14] Ladislav Klíma: Vlastní životopis. In: Vteřiny věčnosti. Světová četba sv.386, Odeon, Praha 1967, p.270
- [15] Anaximandros Zl. B1 z Theofrasta u Simplikia, in [11], p. 29, „felix culpa“ cf. Praeonium paschale („Exulter“): Římský misál [5], Bílá sobota, pp.445-449; Ainulindalë - Hudba Ainur in: J.R.R. Tolkien: Silmarillion, pp.11-17. MF, Praha 1992, ISBN 23-204-0336-1, přel. Stanislava Pošustová from The Silmarillion, George Allen Unwin, London 1977
- [16] srv. Neubauer: Pouť na Turzovku (Studie mariologická). In: D&N, pp. 72-86 (1980); + přepracováno pro monografii TURZOVKA - Lurdy v srdci Evropy. Nakl. GEMMA89, 1991, ISBN 80-85206-05-6, 134p, pp.114-125; Zdeněk Kratochvíl: Turzovská hora ve znamení hvězd, ibid., pp.99-113

- [17] Friedrich Nietzsche: Also sprach Zarathustra. Ein Buch für Alle und Keinen. Nietzsche's Werke, Erste Abtheilung Band VI. C. G. Naumann Leipzig ,1904, 531S - Zarathustra's Vorrede 4, p.17
- [18] Stephan Gold: Wonderful life + srovnej Antonín Markoš: Kdo se nepřizpůsobil, zhynul? Vesmír 70 (6)/305, 1991
- [19] Richard Dawkins: River out of Eden. Weidenfeld & Nicolson, London 1995; ISBN 0 297 81540. Chap.4: God's utility function, pp.131-133
- [20] Richard Dawkins: The Selfish Gene. Oxford, Oxford Univ. Press c1976, reprinted with corrections 1976, 1977, 224p, ISBN 0-19-857519-X
- [21] Edward O. WILSON: On Human Nature. Harvard 1978; český překlad: O lidské přirozenosti. LN, Pha 1993, E. Bakalář, Z. Urban, ISBN 80 7106-076-3, 247p
- [22] Tehillim In: Šrámek IV = Písmo - 4.svazek: Svitky - Kethubhim. Sfinx, B.Janda, Praha 1948, edice Sůl země sv.6, Nové cíle sv. 1010, 575p, přel. Vladimír Šrámek (jazyk. spolupráce Vl.Kajdoš)
- [23] Liturgia Horarum iuxta ritum Romanu editio typica, Octava impressio. Typis polyglottis vaticanis MCMLXXV, Vaticano 1975, Vol. III., p.551
- [24] ibid, ex auctore quodam II. saeculi
- [25] Platon: Faidros [Cap. IV.-V., 230B-C, překl. Fr.Novotný: Platonovy spisy sv.11, FLK Jan Laichter, Praha 1937, p.5
- [26] FN: Zarathustra [17] I.Teil, Von den Fliegen des Marktes, p.73
- [27] [22] Ps. 63, p.789 (Kraličtí překládají: „.... takť vnitřnosti a srdce člověka hluboké jest“ a Vulgata: „*et mens cuiusque et cor sunt profunda*“)
- [28] O.Březina: Ranní modlitba z básnické sbírky Svítání na západě
- [29] FN: Zarathustra [17], III.Teil, p.274
- [30] Adolf Portmann: Neue Wege der Biologie. Sammlung Pieper 1905; česky: O nové horizonty v biologii. Expedice 1979, sv. 73; připravili k reedici Jůza - Jůzová et Sci-phi, edice Skripta
- [31] Basarab Nicolescu: Nous, la particule et le monde. Éd. Le Mail Collection „Science et conscience“, 1985, ISBN 2-903951-01-2, 245p; Basarab Nicolescu: La science, le sens, et l'évolution - Essai sur Jacob Boehme suivi d'un choix de textes. Éd. Félin, Espace Iron, Paris 1988; 265p, ISBN 2-86645-033-7 (angl. překlad: Science, Meaning and Evolution - the cosmology of Jacob Boehme, Parabola Books, NY 1991; ISBN 0-930407-20-2)
- [32] Les trois songes pp.64-66 (d'une nuit de novembre 10-11.XI.1919) In: Samuel de Sacy: Descartes par lui-meme. Collections microcosme, „écrivains de toujours“ 36, ed. du seuil, (bez vnočení; depôt 1956), 191p
- [33] Ende [12], passim
- [34] Plútarchos: O delfském E. Překlad a komentář Radek Chlup, Herrmann a synové 1995, 219p (Orig: *PERI TO EI EN DELFOIS*, lat. *De E*); Radek Chlup: Apollon a Dionýsos v myšlení Plútarcha z Chaironeie, pp.65-205
- [35] Hésiodos: Theogonia. Česky: Zrození Bohů. SNKLHU, Praha 1959, překlad J.Novákové, 51p; Hésiodos: Železný věk. Odeon, Praha 1976, 105p (Práce a dny, Zrození bohů, Štít); Hésiodos: Zpěvy železného věku. Svoboda, Praha 1990, ISBN 80-205-0127-4, Prémia Antické Knihovny 1989-1990, 128p (Zrození bohů, Práce a dny, Štít, Soutěž Homéra a Hésioda, podle vydání: Hesiodi carmina. Accedit Certamen quod dicitur Homeri et Hesiodi, ed.A.Rzach, 3.vyd., Lipsko Teubner 1913/ Orig. ex Hesiod: Theogony, Edited with prolegomena and comentary by M. L. West. Clarendon, Oxford 1978, ISBN 0 19 814169 6, 458p; cOxford univ. Press 1966), pp.167-169
- [36] Platón: Obrana, 20C In: Platón: EUTHYFRON, OBRANA SOKRATA, KRITON. Přel. František Novotný, Platonovy spisy sv.6, Jan Laichter, Praha 1942, 10. sv. lfk, 119p, p.51
- [37] cf. Thomas Schipflinger: SOPHIA-MARIA - Eine ganzheitliche Vision der Schöpfung, Verl. Neue Stadt München-Zurich, Reihe KOINONIA Ostkirchliche Institut Regensburg Band VII (A.Rauch, P.Imhof SJ eds), 1988

- [38] Wolfgang Welsch: Postmoderna - pluralita jako etická a politická hodnota. KLP (Koniasch Latin Press Pha 1993, vyd.1., 58s, Pha 1993. tsl. & preface Břetislav Horytna, ISBN 80-901508-4-5; III.4., p.37, VI.4. p.54 aj. Orig: Postmoderne - Pluralität als ethischer und politischer Wert, Köln 1988
- [39] [25] p.27
- [40] Dante: Paradisium I.16-18; cf. La Divina Commedia di Dante Alighieri Vol. III Il Paradiso, riveduta e commentata da G.A.Scartazzini. F.A.Brockhaus Leipzig 1882, 905p, p.5-6, pozn.16
- [41] Lukrecius: O podstatě světa. Přel. Julie Nováková. Jan Pohořelý, Praha 1945, 382p, Edice Slovo 2.sv.; orig: T.Lucretius Carus: *De rerum natura libri sex*. ed. J. Martin, Bibl. Teubneriana, Lipsiae, Berlin 1953, 285S
- [42] Herakleitos B64 z Hippolita in [11] p.75
- [43] Platon: Gorgias, 469 C
- [44] Z. Neubauer: The Tao of biology. Výzk. zpráva CTS-93-07, May 1993; Neubauer: TAO biologie. In: Na vlnách změn - přednášky z 12. mezinárodní transpersonální konference. Radost, Pha 1992, ISBN 80-85189-13-5, pp.73-91; Laosiova kanonická kniha o Tau a ctnosti - Tao-tek-king, přeložil Rudolf Dvořák, edice Kniha východní, Jaroslav Šnajdr, Kladno 1920
- [45] Carlos Castaneda: A separate reality. Penguin books 1973; česky: Oddělená skutečnost. Panorama a Volvox Globator, Praha 1993
- [46] *EIDOMENOS TA T'EONTA, TA T'ESSOMENA, PROTEONTA*. Znalý toho, co jest, co bývalo, co bude. Ílias I. 70
- [47] Z. Neubauer: Zamyšlení nad vědou a filosofií, rigorosní práce (1971). Přepracováno pro SVP: Od Smyslu Vědeckého Poznání k vědě jako poznávání smyslu. EE 1979. pp.5-98; Cesta za smyslem bytí a poznání. Sborník přednášek cyklu Kybernetické problémy přírodovědy. ZP ČSVTS při VPZVÚ, Praha 1988, pp. 1-71
- [48] T. S. Kuhn, The structure of scientific revolutions. Univ. Chicago 1962, 1970; v řadě: The Masterpieces of Science Univ Chicago 1986, Second edition, enlarged Press (s POSTSCRIPT - 1969, 172p. žádné ISBN; slovenský překlad: Štruktúra vedeckých revolúcií. edice Súčasná nemarxistická filozofia FO (Filozofické Odkazy), překl. L.Valentová 288p, Pravda, Bratislava 1982
- [49] Neubauer: Pluralita, svoboda, demokracie z hlediska „ontologie stvoření“, Prostor VII/26:71-84 (zima 1993)
- [50] Paul Feyerabend: Against method. - Outline of an anarchistic theory of knowledge. c 1975, Verso, London 1978, SBN 86091 700 2, 339p
- [51] Jean Chevalier, Aain Gheerbrant: Dictionnaire des symboles. (Mythes, reves, coutmes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres.) Bouqins - collection dirigée par Guy Schoeller. Robert Laffont, Jupiter c1969, révision: 1982, 12. reprint, 1060p, ISBN 2-221-53119-8
- [52] Herakleitos Zl.B93 z Plútarcha in: [11], p.60
- [53] Šrámek [22] ÍIJÓB, p.299
- [54] Julien Tondriau: L'Occultisme - Marabout Université Gérard, Verviers (Belgique) 1962, 270p, p.151-260: Dictionnaire: heslo *Béhémot* text a obrázek p.168
- [55] Neubauer: Mythos a symbol: pověst o Golemovi (1975), přepracováno pro SVP [46], pp.100-127; Neubauer: Le mythe du Golem, tentation permanente. In: La vérité vous rendra libre! II. Les pieges d'une liberté sans transcendance. pp.77-82. Une Culture pour l'Europe, Colloque de Prague, septembre 1993 A.C.C.E. MAME 1993, ISBN 2-7289-0633-5, 2-7289-0632-7, 363p

Radim Palouš

Kartágo bude/bylo zničeno

*Vždyť i kdyby ten zápas měl být jen beznadějným
vykřesáváním jisker z popela..., i kdyby měl...
pro nás oba znamenat smrt (kupříkladu, jestliže
tě utluču pro Tvou tvrdohlavost a neposlušnost
a pak se žalem z toho upiju k smrti), je pořád tato
smrt tisíckrát víc životem než kapitulace...*

*Václav Benda: Z dopisů z vězení IV
Samizdat Praha 1983 - s. 95*

Za totalismu jsem se o tom, co dělat, radíval s mnohými, v neposlední řadě s V. B. Pozor! Nejde o Veřejnou Bezpečnost! Ostatně jaký to byl klamavý, lživý, podvodný název pro totalitní „policii“ (polis!), protože byla 1) neveřejná, nýbrž stranická; 2) abstraktním slovem bezpečnost se označoval konkrétní mocenský nástroj, určený k tomu, aby byl pro skutečnou veřejnost náležitě nebezpečný. Tedy : radívali jsme se s V. B., jak na záludného a vyzbrojeného nepřítele.

Nepříteleva šifra: TPTDNO = Trochu Pták a Trochu Drak, ale Nejvíce Obludák (viz eposy O strašném boji mrňavců s obludou od autora V. B.).

Většina politicky „střízlivě“ uvažujících lidí byla přesvědčena, že Obludák je všemocný a že v atomové době není šance, že by zkolaboval. V. B. znal cestu, jak na to.

V. B. sedí ve své obvyklé bojové uniformě, obklopen kromě toho dalšími útočnými prostředky: je jen v trenýrkách nijak neskrýváje svou více než atletickou hrud, kouří cigáro, pije rum a nabízí sklenku, protože „rum je pak kapitánova potěcha“ (117). Nejen potěcha, nýbrž výsada, protože má-li kdo vůbec právo na nestřídmost, pak jsou to bojovníci. Ad vocem „nestřídmost“: nikdy jsem nezastihl V. B. opilého.

V. B. bezpečně ví, že dny TPTDNO jsou sečteny. „Je dovoleno se mi vysmívat či mě naopak skrápět slzami anebo francouzskými vůněmi, může se stát, že jednou přicválám ve zlatém brnění (i když nevím, najde-li se vhodný pancíř na mé panděro a přilbice na mou šiřatou hlavu), proboha mě však nechtějte zbavit mé ohyzdnosti, nestřídmosti... a všelikých do očí bijících chyb a směšností - jestliže jednou zradím úplně všechno, přijdu

k vám krásný, elegantní a dokonale uměřený jako sám satanáš, mé projevy budou jeden šarm a vzlet a ženy se budou pokládat na pouhé mé lusknutí...”

V. B. zůstane svůj, protivník - podle politických realistů přemocný - ztratí svou nezlikvidovatelnost.

* * *

Není to s ním lehké („prostě nemáte to se mnou lehké a také přdestíraná pouť není lehká“ - s. 9). Plavba s kapitánem V. B. se nebezpečným bouřlivým úžinám nevyhýbá. Dávno předtím, než on s dalšími rodinnými údy novelizovali zákony a vrhali se do reformy, chce se spíše „poslušně a s dychtivou radostí vrhat i do těch nejstrmějších propastí“ a cílem mu jednoznačně bude „raději Svatý Grál než novela zákona, raději Jeruzalém než reforma“ (71).

Naše žlutá Lada vozívala Bendovy za otcem V. B. do kriminálu. Zůstala pro tuto službu zázrakem zachována, neboť když jsem byl do Bartolomějské pozván, abych odevzdal technický průkaz a tak zbaven pojízďedla, ortel fiktivně vykonal policista, který na mě na oko řval, aby v sousední místnosti sedící velitel měl dojem náležitého postupu proti chartistovi, očima však na mě mrkal a spokojil se s riskantním vyřazením jiného, již vyřazeného vozidla. Jsem nevďěčný provinilec: nevzpomínám si již na jméno onoho statečného muže, i když jsem si je několik let příležitostně připomínal.

Pak že kapitán V. B. nemá pravdu, když věří pro ty, kdo to zaslouží, v pomoc shůry. Sotva jsem tenkrát vstoupil do místností, měl jsem pocit, že „příslušník“ mě přijímá jinak, než se obvykle dělo. „Prostě - jak stará moudrost praví - upír se neodráží v zrcadle, hastrman má pořád mokry šos a sebefrajerštější ďábel bude vždycky napadat na jednu nohu.“ (12) Vyšetřovatel se ve skle položeném na úředním stole a v úředních oknech odrážel, neměl mokry šos a nekulhal.

Šofér odvezl „sirotky“ k bráně věznice, zůstal v autu a čekal, až se žena a děti vrátí. Přirozené, o když ne obvyklé, tedy zvláštní: vrátili se nezlomeni, posílení. Jakkak „zvláštní“! Podle řádu Božího světa přece! „Každá doba chce své a tento čas žádá pomalu i od kojenců mužné svědectví Pravdě, boření překážek, které zlý duch a jeho pohůnci nakupili na stezky přicházejícího Pána.“ (38)

* * *

Když jsem napsal „Čas výchovy“, požádal jsem V. B. o pročetí, korekturu a kritiku. Netušil jsem, že to vezme s takovou zevrubností. věcné, stylistické i ortografické připomínky na každé stránce, takže jenom dohadování o správném znění nebylo záležitostí jedné hodiny. „Synáčku můj (jde o syna V. B. Martina, pozn. R. P.), Tebe ještě nikdy nenapadlo, že by člověk měl přemýšlet nad každým slovem, dříve než je vysloví, i nad každým svým jednotlivým skutkem, že to nejsou věci lhostejné a bez důsledků a že jejich konečným výsledkem jsi Ty?“ (19)

Nejčastějším výrazem, mluví-li, je é-é-é-é-é...é-é-é-é-é... Myslival jsem si, milý V. B., s tímhle é-é-é politika dělat nemůžeš. Vždyť to je pro posluchače k neposlouchání, ba dokonce odpudivé. Předmět sdělení je zakrýván rušičkovým brumem a netrpělivost narůstá.

Ovšemže jsem mu to nejednou řekl. Nepolepšil se. Tak jsem si musel zvyknout. Zznamenejte jeho projev na magnetofon, zkraťte jeho sdělení na polovinu vymazáním é-é a zjistíte, že vlastní text je gramaticky, stylisticky i věcně rovnou tisknutelný. Mám-li si vybrat mezi rétorsky perfektním, avšak zpravidla nějak banálním či vůči politickým auditoritám oportunním šveholením a mezi hledáním slov kapitána V. B., k čemuž zřejmě potřebuje onen medvědí brum, potom jsem jednoznačně a důrazně pro medvědy.

* * *

Jde vlastně o kázeň - nebo o věcnost, neboť ukázněnost znamená podřídit své jednání nikoli osobním choutkám, nýbrž dobré věci, věci Dobra. Raději tudíž řeč zvukově kakofonní, ale odpovědná, než kalofonní a svévolná. Raději cigáro, trenýrky, rum a odvaha, než gala představení a zbabělost. „Jsem totiž trošku křesťan, trošku snad i vlastenec a také člověk poměrně disciplinovaný...“ (35)

Žijeme v době statistik a pravděpodobnostního uvažování. Budoucí běh dějin odhadujeme podle toho, kolik lidí míní a vyhláší to či ono. Kapitán V. B. ví, že v dějinách spásy lidské počty neplatí. Non multa, sed multum! „Jeden jediný odhodlaný, kterého bych odradil svým přílišným váháním a oportunitou, představuje mnohem bolestnější ztrátu než devadesát devět zbabělců, kteří by si nota bene pro své odmítnutí stejně našli nějakou záminku, i kdybych mluvil řečí andělskou.“ (56)

Slova platí jen tehdy, jsou-li ve shodě s činy. Podle konaných skutků poznáte ho: váhal kapitán V. B. v době zkoušky? Čekal, až se vyjasní? To by si lhal do vlastní kapsy, to by nemohl být křesťanem tak, jak křesťanství sám rozumí: „Tuším však, v čem spočívá království nebeské, a vím, že je podobno věcem velmi nesnadným a případně i s trpkým počátkem - venku pak je pláč a skřípění zubů a temnoty...“ Povaha tohoto království „je odvozena z lásky a je tedy hlubinná a tajemná - ne náhodou můžeme o něm něco pochopit výlučně v podobenstvích“ (36-37).

* * *

Rostandův Cyrano při souboji básní: začíná (ve Vrchlického překladu) slovy „svůj širák odhazuji v dále...“ a končí refrénem „při poslání tě bodnu již“. Refrémem dopisů kapitána V. B. z vězení je „ostatně Kartágo bude zničeno“. A bylo. Zajisté měl na tom podíl také on.

*V padesátníkových dávných dopisech z vězení
si listoval a Boží požehnání mu přeje*

Radim Palouš

Zdeněk Pinc

Pravda na pomezí autority prorocké a lévitské

V prvních dnech srpnové okupace roku šedesát osm - žil jsem tehdy jako redaktor Literárních listů v přísné, byť poněkud iluzorní a operetní ilegalitě - mne kdesi v prostoru Karlova náměstí potkala banální nehoda, která ovšem vzhledem k situaci mohla mít důsledky z tehdejšího hlediska nahlíženo snad dokonce tragické. Zlomila se mi berle, a protože tenkrát jsem k chůzi používal jen jednu, byl jsem náhle bezmocnější než malé děcko. Uvázl jsem mezi ruskými tanky a nadávajícími Pražany a pomoc v nedohlednu, obchody se zdravotnickými potřebami beznadějně zavřené, taxíky patřily v těch chvílích do zcela jiné civilizace.

Naštěstí jsem nebyl sám a někoho z mých tehdejších průvodců napadlo, že nejbliž bydlí Václav s Kamilou, tehdy ještě ne na Karláku, ale ve Štěpánské. A tak mne tam těch několik desítek metrů dovláčeli. Zazvonili jsme a - scéna, jak z ruského válečného filmu: otevřít přišla Kamila, tehdy jsme se tuším viděli vůbec poprvé, na první pohled bylo patrné hlavně, že někdejší poslanec Marek se už co nevidět chystá spatřit světlo světa.

Bylo to strašné. Všichni zúčastnění, mohlo jich být kolem deseti, se později shodli, že měli v tu chvíli společný zážitek děja vu: těhotné břicho rozstřílené okupantským samopalem v černobílém, dobře kresleném obraze raných filmů Tarkovského. Začali jsme se omlouvat a přemýšlet, kam co nejdál mne vléci v tom parném srpnovém odpoledni, hlavně ale pryč a rychle!

(Byla to divná doba a nepamětníci asi nepochopí, že jsme tenkrát nevěděli, jak to dopadne, že jsme dokonce nepochybovali o tom, že Sibiř je pro nás tou nejmírnější závěrečnou variantou, ale v nádheře svých dvacetiletých životů jsme se nebáli, o sebe už vůbec, šlo o to - rétorika oněch dobrých filmů - nedat se příliš lacino... Situace na prahu bytu Bendových byla archetypální: nikdo z příchozích vlastní dítě tehdy ještě neměl a kdesi hluboko v nitru ani nevěřil, že někdy mít bude, svět se právě apokalypticky bortil. Ale tady, konfrontování s životem tak zřetelně se hlásícím a přicházejícím, cítili jsme povinnost udělat cokoli pro neohrožení této křehkosti života téměř ještě budoucího.) Ale oni nerozuměli, Kamila a Václav, který se odněkud zevnitř bytu objevil, v trenýrkách, jak jinak, tehdy ještě o několik čísel menších, již tehdy patriarchální zjev téměř starozákonní, byť ještě - tuším, nedovedu se upamatovat - bezvousý. Nejen

že se nebáli, vůbec nedovedli pochopit naše obavy a s biblickou naléhavostí trvali na tom, že jejich byt nemůže být znesvěcen tím, že by odmítli pohostinství příchozímu v nouzi.

Bydlil jsem v tom bytě ve Štěpánské jen několik hodin, jen do té chvíle, než přítel, psycholog z nedaleké psychiatrické léčebny, zneužil bíleho pláště k oloupení stařečka klimbajícího v zahradě kliniky a přinesl mi berlu - ještě ji mám schovanou, řekl by vodník Čochtan. Vypadl jsem odtud jako cukrář a dnes bych asi ani neuměl nalézt ten dům, kde se to odehrálo, ale nezapomněl jsem.

V Ricoeurově smyslu je třeba rozlišovat mezi chápáním pravdy v řeckém smyslu, kde se konstituje pojmová opositní dvojice: pravda - zdání, klam, omyl, a pravdou v hebrejském smyslu, která je chápána v souvislosti s pojmovou opozicí pravdomluvnost - lež.

V tom prvním pojetí se opíráme především o smyslovou zkušenost, respektive o její analýzu a po opakovaném zjištění nespolehlivosti smyslů rekurujeme k poznání rozumovému nebo jinak založenému. U starých židů se problém pravdy vždycky původně vztahuje k Hospodinovi, pravda je vždycky původně pravda Boží: jde tedy z lidského hlediska o opakovaný prožitek boží pravdomluvnosti: JHV je pravý Bůh, protože mluví pravdu - a hlavní úkol člověka je dosvědčovat to - oproti jiným bohům, kteří lžou. Teprve po vpádu řeckého myšlení do této tradice bude možné říkat, že druzí bohové „nejsou“. Pro staré Hebreje jiní bohové než JHV jsou a jsou zatraceně mocní, ale lžou, zatímco pravda Páně se osvědčuje a posléze zvítězí.

Středním členem onoho prvního výměru pravdy oproti zdání je pravděpodobnost. Na cestě k pravdě procházíme touto fází, k pravdě se přibližujeme. Středním členem hebrejské pravdy je naproti tomu nepravděpodobnost. Řecká pravda se také nejčastěji a nejvhodněji konstatuje, je v indikativu, zatímco hebrejská má imperativní povahu. Jde vždycky o výzvu, příkaz Hospodinův. A to, co Hospodin od svých vyvolených chce, je vždycky krajně nepravděpodobné, poněkud expresivně vyjádřeno je to zpravidla hrozná blbost.

V předscénách Wericha a Horníčka je to pregnantně vyjádřeno v pasáži o Noem. Parafrázuji: Noe, to je takový člověk, kterému Hospodin řekl, aby postavil na kopci loď. - Co je to za blbost, loď na kopci? - Všichni blbí se mu taky tenkrát smáli. - Nojo, když loď, tak jediná na kopci, uzavírá Horníček po způsobu člověka z lidu. Nebo příkaz Abrahamovi, aby

obětoval syna jednorozeného, kterého miluje. Pravda Páně je vždycky nepravděpodobná a vyvolení má povahu zápasu, v němž se člověk musí osvědčit.

Prorok je v této tradici ten, kdo „vidí“ budoucí pravdu Páně, referuje o ní a je schopen unést její nepravděpodobnost a odpovídat za ni, dokonce vyzývat k takové odpovědnosti i ostatní. Je ochoten nést riziko toho, že si hlas Hospodinův spletl s hlasem některého z jiných bohů nebo s bludným hlasem vlastního já. Proto jsou na to, jak se pozná prorok - pravý prorok od falešného - v hebrejské tradici přesná pravidla. Jsou v zásadě dvě: Za prvé musí prorok prorokovat to, co se stane. Když se to nestane, nešlo o proroctví a o proroka. Časový horizont si do značné míry vybírá prorok sám s tím rizikem, že je-li časový horizont jeho proroctví příliš dlouhý, neriskuje sice ztrátu statutu proroka, ale málokdo jeho proroctví poslouchá a bere vážně.

Když před několika lety na semináři Modré pondělí dr. Ofír - Fišer z Haify referoval k tomuto tématu a vysvětloval, proč Ježíš Kristus nemůže mít pro židovskou tradici statut proroka, obrátil se s úsměvem do sálu a řekl, že posouzení pravdivosti Ježíšova proroctví ve smyslu, zda se splnilo to, co prorokoval, ponechává na nás, na křesťanech, sám posuzoval Kristovo proroctví pouze podle druhého pravidla: prorok nesmí prorokovat nic, co je v rozporu s Tórou. (V Kristově případě je v rozporu s Tórou skutečnost, že se prohlásil za Božího syna. Skutečnost synovství sama ovšem nevadí, fatální je okolnost, že implicity upírá tento statut ostatním a právo být dítkem božím je ve smyslu Tóry jedním ze základních článků smlouvy.)

Tóra, zákon se nezakládá na prorocké pravdě a striktně vzato otázka po její pravdě není smysluplná, to snad spíše už otázka po její pravdivostní hodnotě. Tóra je smlouva a smlouva je uzavřená, tzn. že ji smluvní strany musí plnit bez ohledu na její pravdivost, bez ohledu na formální či obsahové nedostatky, které smlouva obsahuje, nebo implikuje, dokonce bez ohledu na občasné nedostatky v plnění ze strany jednotlivých smluvních stran. Od smlouvy je za jistých okolností a na vlastní riziko možné odstoupit, sankční podmínky jsou součástí textu smlouvy.

Tedy: prorokuje-li prorok něco, co se nestane, neměl pravdu, hlas, který slyšel, nebyl hlasem Božím, tlumočil lživý příslib jiného boha, nebo vydával za pravdivé pouhé lidské mínění. V každém případě se závažně provinil a ten, kdo byl tímto jednáním poškozen, je oprávněn hodit kamenem.

Prorokuje-li prorok proti učení Tóry, musí být disciplinován knězem, který je strážcem tohoto odkazu. A zcela jiným - moderně řečeno - diskursem je náboženská promluva prorocká a diskuse mezi učenci. V rámci učené diskuse mohou účastníci vyjadřovat svobodně i takové myšlenky, které jsou v rozporu s učením Tóry. V takové diskusi nemohou totiž vystupovat s nárokem na pravdu a jejich slova nejsou skutečná, nemohou zakládat hřích, jejich ontologický statut je zcela jiného typu. Jsou *flatus vocis*, ale nejsou v plném smyslu jmény, neboť postrádají magickou schopnost pojmenováním vyvolat, respektive navodit skutečnost, jež je vlastní nejstarším úlohám jazyka. Slova v tomto učeneckém diskursu jsou spíše experimentem, fikcí, odehrávají se spíše ve striktně formálně vymezeném prostředí hry než v běžném životě.

To je další důležitý rozdíl proti křesťanství, které opět v řeckých stopách zavede „myšlenkový zločin“, „myšlenkový hřích“, pro který je charakteristické, že se zde implicitně předpokládá, že myšlenka je otcem hříchu, předchází hříchu, a je tudíž v řeckém smyslu jeho příčinou a počátkem: odstraněním příčin, v tomto smyslu myšlenek a slov, které je vyjadřují, je tedy možno podkopat kořeny hříchu a vyvrátit jej.

Řecké alternativy proroka jsou minimálně dvě. Nazvěme tu první v Kratochvílových stopách interpretem. Mám na mysli modelově kněze v delfské věštárně, který nesmyslný blábol pythií překládá do diskursu dvojsmyslných výroků, jež pak slouží jako proroctví. Humanitní vědec tohoto prototypu podniká v intencích epistémé, která neodhaluje: „co tím chtěl básník říci“, neodhaluje autentický smysl textu. Dodává smysl textu, který možná smysl ani původně nemá. Je autentický tak, jak je, jak se nám zachoval. Metaforicky je zde zásoba silných obrazů, např. Golém v interpretaci Tomáše Halíka. Já osobně miluju to místo ze závěru Švejka, kdy hrdina sedě na latríně interpretuje surrealistický text vzniklý odtržením pásu novin podélně po obou stranách, aby posléze interpretaci dovršil, „dodal jí smyslu“ způsobem na latrínách obvyklým.

Takový prorok ovšem neriskuje prakticky nic. Riziko jde zcela jednoznačně na konto zákazníka a dvojsmyslný výrok zajišťuje, aby budoucí průběh událostí dal proroctví za pravdu v každém případě. Příběh lydkého krále Kroisa, který se dotázal, co se stane, překročí-li hraniční řeku Halys mezi Lydií a Persií a zahájí tak válku, je instruktivní. Dostal odpověď: zničíš velkou říši. A byla to pravda. Proroctvím posílen zahájil válku a velkou říši zničil, svoji vlastní.

Druhá řecká alternativa proroka je vědec řečený exaktní neboli přírodní. Sloveso EPISTHAI, od kterého se odvozuje věda ve smyslu EPISTÉMÉ, znamená vědět, mít zvládající vědění, vědět o minulosti, o příčině, tj. o tom, proč se věci dějí tak, jak se dějí v přítomnosti, i o tom, jak dopadnou. Úkolem vědce je predikovat a spojení s božským vědáním je zde signifikantně jiné než v hebrajismu. Skutečné vědění ve smyslu EPISTHAI mají pouze bohové. Řeční filosofové se domnívají nalézt způsob, jak se alespoň v tomto ohledu bohům vyrovnat. Vynález idejí má mimo jiné tuto funkci. Řecká věda je o nejsoucím, a proto může být predikativní s absolutním nárokem. Pokud se zabývám ideami a mé poznání je přesné a metodické, predikuji (předpovídám) s udivující a naprostou jistotou. Zde mám na mysli onu husserlovskou distinkci mezi řeckou vědou založenou na konečném matematickém apriori oproti vědě novověké založené v generaci Descartes - Galilei, která je založena na apriori nekonečném a predikci neprovádí na úrovni názoru jako řecká věda, ale pouze hypoteticky.

Novověký vědec je tedy prorok, který se posichroval. Obdobně jako židovský prorok nesmí sice prorokovat nic proti zákonu, tentokrát přírodnímu, ale protože tyto zákony teprve „objevuje“, nemůže se do této překerní situace vlastně nikdy dostat. Zjistí-li se, že některý z již objevených zákonů přírody není přesný, či dokonce že vůbec neplatí, zjistilo se zároveň, že to žádný opravdový přírodní zákon nebyl. Odpovědnost je zde obratně z beder prorokových přehozena na bedra přírody. Kamenován není přírodovědec, pouze jeho citační index nakrátko prudce vzroste, aby se posléze eventuálně uzavřel. Protože novověká věda je založena hypoteticky, predikuje budoucí skutečnosti nikoli se zárukou, to jest na úrovni názoru jako věda řecká, ale pravděpodobně, nejraději s pravděpodobností vyjádřenou statisticky.

Říká-li novověký lékař - vědec pacientovi: „máte rakovinu, podrobíte-li se operaci, máte osmdesátiprocentní naději na uzdravení,“ dává mu tím sice velmi slušnou naději na přežití, sám však neriskuje nic. Pacient se operaci - alespoň většinou - může podrobit jenom jednou a podle výsledku se buď pro příští adepty téže diagnózy bilance nepatrně zlepšuje, či nepatrně zhorší.

Nejslavnější triumf novověké vědecké předpovědi je Léverriére-Adamsův objev planety Uran. Někdy v roce 1830 formuloval matematik Léverriére hypotézu, která vycházela z pozorované anomálie planetárních drah, jež by byla dobře vysvětlitelná, kdyby existovala ještě jedna planeta,

odhadl její velikost a navrhl dráhu, po níž by mohla rotovat. Astronom Adams sestrojil právě v té době nový dalekohled, silnější, než byly v té době k dispozici, namířil jej ve směru Léverriérový hypotézy a planeta tam byla. Opět nic neriskoval, kdyby tam nebyla, bylo by třeba počkat na sestavení ještě silnějšího dalekohledu, respektive postulovat jinou hypotézu, např. o větší planetě obíhající v ještě větší vzdálenosti atd.

Řecká pravda spočívá v předvedení věci v originále, v zachycení její podstaty v panoramatickém pohledu. Pravda je v tomto smyslu něco přítomného, přítomného a ve smyslu řecké myšlenky věčnosti, tj. trvalosti, je tím, co trvá ve změně. Je to na jedné straně pravé vystižení skutečnosti a na straně druhé ona pravá, trvající skutečnost sama. Nebudu zde unavovat výklady, které tuto podvojnost tematizují, ani vykládat adekvační teorii pravdy, respektive podávat její kritiku, smyslem této promluvy je ukázat, že hebrejská pravda ve smyslu pravdomluvnosti boží přítomná být nemůže. Hejdánek správně ve starozákonních stopách ukazuje její budoucnostní charakter. Pravda je zde vždy výzva a příslib. Je to něco takového, co člověk nemůže mít, ale může se tomu vydat a spolehnout na to. Hejdánek však nedomýšlí, že jakmile ona pravda „má nás“, přestává jaksí býti pravdou. Starý zákon je plný zarputilých pokusů použít osvědčených, starých pravd v nových kontextech. Vezměme zcela vážně ono Horníčkovy: když loď, tak především na kopci. Hospodinova pravda, kterou vyzval Noe, aby postavil na kopci loď, se osvědčila, protože se schylovalo k potopě. Z této pravdy však neplyne, že je rozumné stavět na každém kopci loď, ve jménu předků zjevené pravdy ani ve jménu protipovodňové prevence. Ani iniciativní obětování milovaných synů není zpravidla Jehovou inspirovaným bohu libým skutkem, ale paranoidní vraždou. Snad bychom mohli zkusmo nabídnout, že židovská pravda je situační a základním prožitkem této opravdové zkušenosti je pěstování oné otevřenosti vůči nekonečnosti, která se hlásí v tom, co přichází, otevřenosti, o níž hovoří - byť poněkud v jiném kontextu - i Martin Heidegger.

Zdeněk Pinc

Jiří RUML

Na výletě s Václavem Bendou

Znám Václava nějakých osmnáct let, přesně od té chvíle, kdy se u nich na Karlově náměstí skoro naproti soudní budově sešel Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Občas jsme se scházeli i u nás a taky jinde, ale to až poté, co většinu Výboru zadrželi a posléze i odsoudili právě v té soudní budově naproti. Také Václava.

On ještě seděl, když zavřeli mě i našeho Honzu, takže důvěrněji jsme se mohli poznat, až když nás všechny pustili, aby nás pak tu a tam zavírali na dobu podstatně kratší.

Tohle tedy máme společné, ale ještě jiné věci, i když se něčím poněkud lišíme. Začnu tím společným: oba jsme se narodili ve stejný den, osmého v létě, on jen o měsíc později, ovšem v letech je ten rozdíl přece jen větší o jedenadvacet roků. Tedy o celou jednu generaci. Přesto má on s Kamilou třikrát víc dětí než já s Jiřinou. Pilný to hoch.

Ještě bych mohl dlouze uvádět, v čem se naše názory shodují, pokud jde o takové ty zásadní věci jako o poctivost, čest, cit pro spravedlnost a úporné hledání pravdy života. Oba rovněž chodíme doma v trenýrkách.

Vážnější je však to, v čem se lišíme. Václav je pravověrný katolík, já pouhý křesťan bez náležité věrouky, navíc bývalý komunista. Prostě začal jsem o tu generaci dřív věřit něčemu jinému a trvalo téměř tak dlouho, než jsem si uvědomil svůj omyl. Natrvalo. Proto si velice vážím toho, že pro Václava jsem jedním z mála, kterým to věří. Alespoň se tak jednou neprozřetelně vyjádřil.

Myslím, že jsme to pochopili oba dřív, než jsme spolu zasedli ve Federálním shromáždění jako údy Občanského fóra. Nejlíp snad v roce 1984, kdy jsme se stali mluvčími CHARTY 77. O tom by mohla nejlépe vyprávět Jana Sternová, která byla tou třetí.

Ted' už můžu prozradit, že nám někteří přátelé neprorokovali příliš dobrou a plodnou spolupráci. - „Co je to za spojení?“ říkali, „ona bývalá baletka a žena bývalého bezpečáka, bývalý komunista - to je jako, když řeknete bývalý černoš - a značně netolerantní katolík.“

Neměli bohudík pravdu. Stačilo by vyjmenovat jen několik dokumentů, které jsme spolu s jinými připravili a jako mluvčí signovali, třeba „Právo na dějiny“, „Právo na informace“ a „K situaci řeholních společenství“. Na jedno sdělení mám však zvláště hezké vzpomínky.

Sebrali nás 16. srpna 1984, protože správně usoudili, že připravujeme Prohlášení k výročí sovětské okupace. Nemýlili se, ale poněvadž text nebyl ještě zcela hotový a nikde „venku“ se dosud neobjevil, po 48 hodinách nás pustili.

Nyní už jen časový sled:

- 8,00 jsme přišli domů,
- 9,00 zazvonila u našeho bytu Jana,
- 9,30 jsme zjistili, že Vašek odjel za rodinou, že je venku,
- 10,00 nenašli doma Jirku Hájka, který měl jako někdejší ministr zahraničních věcí text konzultovat,
- 10,15 najali s Janou v Zahradním Městě taxíka, co jel právě okolo, a nesměle se zeptali, jestli bude k dispozici delší dobu,
- 11,30 dorazili k Bendům na chalupu,
- 12,30 přepadli v Krhanicích Jirku Hájka.

Po dobu blíže neurčenou jsme všichni čtyři v jednom opuštěném starém lomu nad Sázavou za bedlivého hlídání taxíkáře dole v údolí sepisovali při flašce rumu (zakoupeného patrně mezi 11-12 hodinou) nové Sdělení, které hned druhý den vysílala Svobodka.

Ve čtyři odpoledne mě Jana vyklopila před naším domem, o čtvrt hodiny později dorazila k sobě do Holešovic, a když se ptala, co bude za tu spanilou jízdu dlužna, řekl si neznámý taxíkář 500 korun a spiklenecky dodal: „Že vy budete mít něco společného s tou Chartou?“

Tuhle pravdivou historku Ti, milý Vašku, dávám k padesátinám, protože na to se dobře vzpomíná. Je to taky to nejspolečnější, co spolu máme.

Tvůj Jirka Ruml

Jan Sokol

Milý Václave,

kdysi dávno jsme se u vás sešli - neboj se, nebude to o politice - a mluvili o Novém zákoně. Už nevím jak, ale pamatuju si, že řeč přišla také na adopcionismus, totiž názor, že se Ježíš z Nazaretu stal Božím synem teprve při křtu v Jordáně, tedy »adopcí«. Řekl jsem tenkrát, že zejména z Markova evangelia to tak skutečně vypadá, ale vy dva s Kamilou jste to neradi slyšeli. Řeč jsme ale tenkrát k žádnému konci nedovedli - ostatně proč ji také dovádět? Pak přišly jiné starosti, jiné události a adopcionismus zůstal, aspoň pro mě, jaksi ve vzduchu. Přišla teď chvíle, kdy bychom mohli pokračovat?

Nerad bych vypadal jako nebožtík Novotný neblahé paměti, ale nedá se nic dělat. Podívám se do Markova evangelia, podívám se ještě jednou, a co vidím? Že to tak opravdu vypadá! Kdybychom je dostali do ruky samotné a nevěděli, neznali nic jiného, asi bychom se stali adopcionisty. Laskavý čtenář nechť si jen přečte prvních patnáct veršů první kapitoly. A přesto jsme se adopcionisty nestali. A nejenom my: ani celá naše Církev. Jak se to stalo? A proč?

Adopcionistické spory se táhly až dlouho do středověku, zejména ve Španělsku, a měly ještě jiné kořeny. Jejich teologičtí nositelé se nejspíš obávali, že trojiční učení ohrožuje křesťanský monoteismus a tak se v polemice s Islámem snažili Ježíšovo božství různě oslabovat. Teprve Alkuin na samém konci osmého století prosadil rozhodné odsouzení. Jenže o tuhle historii nám nešlo. Šlo nám o její předehtu v evangeliích samých, daleko dřív, než se rozběhly složité spory o Nejsvětější Trojici.

Na Markovo evangelium, které dnes prakticky všichni biblisté pokládají za nejstarší, navázal Matouš a Lukáš, kteří se proti adopcionismu vehementně opřeli. Oba (i když každý trochu jinak) popsali Ježíšovo početí a narození s množstvím krásných podrobností, které patří k tomu málu, co si i dnešní průměrný vzdělanec z evangelia pamatuje. Betlém a jesličky, Tři králové od východu, ti lépe vzdělaní možná i Zvěstování nebo Navštívení Panny Marie. Neboť to všechno je (mimo jiné) polemika proti adopcionismu. Proč byla tak důležitá? Oč při ní vlastně šlo?

Jako většina herezí, je i adopcionismus jaksi logický: nenásilný, pochopitelný, přijatelný, přímočarý. Tak se to doopravdy mohlo stát! Jeho síla je v tom, že vypadá tak pravděpodobně. Vyhýbá se úskalím zázraků

a věcí nepochopitelných. Proto je také nevykořenitelný, objevuje se znovu a znovu, i když už dnes si ho sotva kdo všimne a nikoho příliš nevzruší. Je to jen tím, že už dneska máme víc rozumu - anebo naopak proto, že ho máme tak málo?

Věřící člověk žije dnes ve společnosti, kde musí chtít nechtít také myslet. S otázkou adopce verzus Vtělení se tedy dnes asi musí každý myslící i věřící pokusit vyrovnat sám a znovu, na vlastní pěst. Neboť i kdyby jaksi bianco, ve slepé důvěře, to jest se zavřenýma očima, přijal rozhodnutí církevní autority, přece ho tahle otázka někde zaskočí, a to v takové podobě, že ani netuší, že by šlo právě o adopcianismus. V té nejhrubší podobě vypadá tak, že se řekne, že Ježíš byl velký učitel, kazatel, moudrý člověk, k němuž se Bůh jaksi »přiznal«, jak rádi říkají někteří teologové. Nebo to může znít taky tak, že to byl hrdina, statečný člověk, který trpěl s trpícími a ukázal, co je to osud spravedlivého.

Ale jsou i formy subtilnější. Tak třeba že jádrem křesťanství je morálka. Nezabiješ, nesesmilníš, nepokradeš. Anebo ještě jemněji: že v křesťanství jde o postoj ke světu, ke druhým, ke společnosti. Anebo se vši tou nejhlubší vzdělaností dvacátého století, že se jedná o »přijetí absolutní budoucnosti«, případně i s velkými písmeny, kde je komu libo. A v té vůbec nejjemnější podobě se to dá dokonce vyjádřit slovy samého evangelia: Co chcete, aby vám jiní činili, činite vy jim. Milovati budeš Pána, Boha svého, z celého srdce, a bližního jako sebe samého.

To všechno je jistě pravda a navíc krásná pravda - a přece je to samá voda, samý adopcianismus - ne-li něco ještě horšího. To záleží na mnoha okolnostech. Neboť se tu všude obchází to hlavní a jediné, co činí křesťanství křesťanstvím, totiž Vykoupení a Vtělení. Píšu je s velkými písmeny, protože to nejsou slova, nýbrž jména. Ne souhrnné pojmy pro nějaké třídy jevů, nýbrž vlastní jména jedné, a to té hlavní události. Té, o niž opíráme svoji naději a o niž se - aspoň tu a tam - snažíme opírat své životy. Kterou se od samého začátku snažili křesťané nějak vyslovit, protože věděli, že tajemství se osvědčuje až tím, že se o něm mluví. V prvních kapitolách zbývajících tří evangelií se o to pokusili - pokaždé trochu jinak, jak to k biblické tradici neomylně patří. Matouš a Lukáš svými rodokmeny, Zvěstováním a příběhem v Betlémě, Jan svým prologem a první odvážnou teologickou spekulací. Pavel učením o vykoupení z otroctví, o ospravedlnění vírou a o darované svobodě, a ti největší teologové starověku učením o Trojici.

Bylo by však nešťastné a nemoudré, kdybychom si bláhově mysleli, že to tak vyřešili jednou provždycky a že nám dnes už stačí tyhle jejich výkony se prostě naučit a opakovat. Neboť neustálé recidivy adopcionismu bezpečně svědčí o tom, že jim nerozumíme - a že nám tedy nepomáhají. Musíme si je obnovovat a osvojovat tak, abychom je neopakovali jen jako zaříkadla, ale abychom jim také sami rozuměli, abychom věděli, co to říkáme. Můžeme se o to pokusit?

Tajemství není černá díra, a tím méně tvrdá zeď. Není to ovšem ani oříšek, který se rozlouskne a je po oříšku. Tajemství se ukazuje být tajemstvím, když se o něm dá mluvit a přemýšlet, pokaždé z něho něco vyjde na světlo - a pokaždé tam ještě víc zůstane. Pokaždé vydá na světlo tolik, aby stálo za to, pokusit se znovu - a pokaždé je vidět takovou hloubku, že se není třeba bát žádného vyčerpání zdrojů. Co je to, co doveďme vynést na světlo? Co vynesli na světlo naši předchůdci a učitelé tím, že tomuto tajemství dali jména?

Vtělení a Vykoupení především znamenají, že tu nejde o žádnou myšlenku, žádný objev či náhled, nýbrž že je to skutečnost, která se už stala. Že to není jen nauka, poselství, návod ani poučení. Za druhé, že jsme tuto skutečnou událost dostali zadarmo, jen tak jako dar. Stejně jako všichni dostáváme život, štěstí, přátele nebo děti. Stejně jako dostali Židé kdysi Zákon a Smlouvu, jenže teprve zde k tomu přistupuje rys hotové skutečnosti. Za třetí, že to není dar, jaký se dává rukou, nýbrž že do této události vstoupil Bůh sám. Za čtvrté, že do ní vstoupil skrze Marii jako člověk, kterého učedníci viděli a slyšeli. Že tedy, za páté, se tato Událost stala mezi určitými (jinak bezvýznamnými) lidmi, na určitém místě této (jinak bezvýznamné) Země a v určité (jinak bezvýznamné) době. Za šesté, že byla tak důležitá, tak těžká svým obsahem, že Ježíše musela stát život. A konečně, za sedmé, že touto smrtí nic neskončilo, nýbrž pro nás pro všechny teprve začalo.

Tohle je to, co se mi za dlouhá léta podařilo spatřit z události Vtělení čili Vykoupení. Kdybych měl lepší oči, měl jsem to vidět hned, najednou a sám. Takhle jsem na to potřeboval dlouhou dobu, spoustu omylů a zabloudění, a hlavně nesmírnou pomoc všech těch, kdo se Vykoupení snažili uvidět přede mnou. Všech těch moudrých, hlubokých a pracovitých, evangelistů, teologů, myslitelů, básníků, ale hlavně těch, kteří Vtělení a Vykoupení uviděli tak, že to začalo být vidět na nich samých. Svědků, světců, Božích lidí, bez nichž bychom my, poloslepí, bázliví a líní, neviděli a nepochopili nikdy nic.

Jan Sokol

Andrej Stankovič

Minimalistické torzo brechtovské variace

...a lid, namísto práva volit,
měl by se někam odblábolit...

16. 6. 1996 (v démonické datum ruských voleb)

Second May, after.

Evropské vigilie
a české vnitřnosti:
námaha, já a Mácha:
na prd.
(Tma a zapomněl jsem,
kam jsem kráčel Belsem.)

(1996)

Andrej Stankovič

Petruška Šustrová

Charta 77 a socialismus

Záhy po listopadu 1989 se začal vynořovat podobný kritický pohled na Chartu 77, s jakým jsme se mohli setkat už za jejího působení v disentu. Hlavní teze této kritiky poměrně srozumitelně formuloval v r. 1985 Milan Zelený v článku uveřejněném v měsíčníku Zpravodaj (Časopis Čechů a Slováků ve Švýcarsku) a později přetištěném v knize Charta 77, již v roce 1990 vydal Ústav pro soudobé dějiny. Zelený v článku Chartě 77 vytýká malý ohlas ve veřejnosti, způsobený podle něho tím, že se „ani jednou neobrátila k národu či k lidu“, ale „vždy dávala přednost soukromým dopisovým akcím na adresy různých komunistických byrokratů“. Dále mu vadí, že „Charta77 se nikdy netajila svou podporou socialistického systému a společenského zřízení ČSSR“ a že „i dnes jsou mezi mluvčími Charty bývalí komunisté“. Z toho M. Zelený dovozuje, že Charta 77 „je spolkem 1.200 lidí, kteří svými podpisy prohlásili svoji věčnou víru v možnost přežití socialismu a vedoucí úlohu strany“. S podobnými názory a námitkami se setkáváme dodnes a bývají mnohdy formulovány ještě podstatně tvrději - nechybějí nejrůznější nařčení z toho, že Charta byla řízena estébáckou agenturou či dokonce že pracovala (přínejmenším někteří její aktivisté) přímo v režii KGB; anebo zase z druhé strany, že jejím protagonistům šlo o hmotné podpory ze Západu, které si v tichosti rozdělovali mezi sebe na úkor „řadových“ signatářů.

Účelem tohoto textu není tato ani podobná nařčení vyvracet: jejich autoři většinou ve snaze nepošpinit se s někdejšími komunisty ani s iniciativou, která odmítla být politickou opozicí, nedělali raději vůbec nic, případně svou kritiku vznášeli z relativního bezpečí exilu. Přesvědčit člověka, který vynáší podobně agresivní soudy se zcela povrchní znalostí chartovního prostředí a textů, asi není dost dobře možné, a tak považuji za daleko účelnější zveřejnit vlastní zkušenost s Chartou 77 a jejími signatáři. Mám totiž za to, že takový postup by mohl ledacos objasnit jak lidem, kteří Chartu 77 kritizovali s menší záští, ale kvalifikovaněji a věcněji, tak i těm, kteří se o ní prostě jen chtějí něco dozvědět.

Underground

S jedním velkým okruhem stávajících a především budoucích signatářů jsem se seznámila na Silvestra 1976 v severočeské vesničce Rychnov nedaleko Děčína. Skupina mladých lidí (Květa a Jan Princovi, Miluška Šte-

vichová, Zdeněk Vokatý) tam tenkrát společně vlastnila a obývala dům, v němž se pokoušeli vést život podle vlastních představ. Nešlo o komunu v pojetí konce šedesátých let, spíš to byl únik z města a pokus o svobodnější naplnění času. Do Rychnova se k nim víkend co víkend sjížděli jejich přátelé a známí, na zmíněnou silvestrovskou oslavu jich přijelo mnoho desítek, přičemž některé hosty obyvatelé domu vůbec neznali - známí prostě přivezli svoje známé. Bylo to hlavně prostředí, které se celá sedmdesátá léta shromažďovalo kolem kapely Plastic People - převážně (i když ne výlučně) mladí lidé, kteří s režimem ani s politikou neměli a nechtěli mít nic společného. Jejich největší „politickou“ touhou většinou bylo, aby je výkonné složky režimu nechaly na pokoji, aby si mohli žít po svém, a pak snad ještě, aby mohli dostat cestovní pas a podívat se do světa. Nechtělo se jim začlenit se do šedé konformity a nehodlali se přizpůsobit nudě a bezbarvosti života v reálném socialismu, který byl provázen neustálým otravováním nej-různějších úřadů.

Toto prostředí v dobách startu Charty 77 ještě nestrávil šok z nedávného uvěznění Plastiků (na jaře 1976) - ostatně „Magor“ Ivan Jirous, umělecký vedoucí kapely, byl stále ve vězení. Státní úřady jim daly útokem na Plastiky jednoznačně na srozuměnou, že žádnou nonkonformitu nehodlají trpět. Skutečnost, že se našli lidé, kteří na koncerty Plastiků nikdy nejezdili ani se s nimi osobně neznali, a přesto byli ochotni se uvězněných muzikantů zastat, byla pro ně něčím naprosto novým, zejména proto, že šlo i o lidi zvučných jmen. Tito příznivci kapely si samozřejmě přáli dát výraz své nevoli nad tím, jak režim naložil s jejich kamarády. Uvěznění a následující difamace Plastiků ve sdělovacích prostředcích celou širokou obec jejich posluchačů a přátel znechutily a rozhořčily. Bylo to ostatně v intencích jejich zkušeností z minula - dlouhovlasí mládenci měli mnoho let se opakující krajně nepříjemné zážitky s esenbáky, byli diskriminováni ve škole, v učení i v práci, a o tom, co se v Československu považuje za svobodu, věděli své. Vřele tedy uvítali možnost nějak svůj protest vyjádřit - o to vřeleji, že šlo o protest, vnímaný jednoznačně jako nepolitický.

Velká většina undergroundu, jak se toto prostředí samo označovalo, totiž o politiku neměla sebemenší zájem. Jeho příslušníci se zajímali o hudbu, obrazy a literaturu, mnozí z nich sami hráli, zpívali, malovali či psali; bylo by jim prakticky lhostejné, v jakém režimu žijí, pokud by mohli svobodně rozvíjet své záliby. Ve svobodném světě si zájem podobných společenství dokážou z politických stran získat ještě tak ochránci životního prostředí. Českým „androšům“ pochopitelně nebylo jedno, že země je obsaze-

na sovětskými vojsky (nejeden z nich měl „flastr“ za srpnové demonstrace 1969), ale zkušenost, jak rychle ochably veřejné protesty, je poučila, jak málo jedinec či nevelká skupina zmůže otevřeným vystoupením proti státní mašinérii. Charta byla pro ně něco jiného než politická akce - bylo to především vyjádření toho, co si skutečně mysleli: Ať si představitelé režimu hlásají třeba ten svůj socialismus, ale ať aspoň neporušují vlastní zákony a nechají nás i všechny ostatní na pokoji. Byl to ostatně postoj analogický tomu, jaký zastávala většina obyvatelstva, jenže underground byl citlivější na křivdy i na projevenou solidaritu, kterou byl schopen splácet, a jeho příslušníci měli menší chuť uchylovat se ke kompromisům a přijímat uniformitu.

Snad stojí za poznámku, že z prostředí undergroundu nikdy žádný mluvčí Charty nevzešel, ačkoli signatářů z tohoto okruhu bylo podstatně víc, než třeba z prostředí takzvaně spisovatelského. Zato se především z undergroundu rekrutovala většina „dělníků samizdatu“, kteří neúnavně točili klikami primitivních cyklostylů nebo „váleli“ kopie na podomácku vyrobených „rámečcích“, a také velký počet věrných signatářů mnoha a mnoha podpisových či protestních akcí. Zastávat se toho, komu je křivděno, ať má názory jakékoli, bylo v undergroundu (ovšem nejen tam) postupem času stále běžnější. Chartu lidé z undergroundu podepisovali postupně - zpočátku jim bránil strach, byli přece už tak pro svůj způsob života první na ráně. Jak se však represe stupňovaly, připojovali pod ni své podpisy jako výraz solidarity a protestu proti tomu, jak režim zacházel s jejich kamarády, známými či prostě s lidmi, o nichž věděli, že nic špatného nedělají. Právě v prostředí undergroundu vždy vládla neokázalá a nefalšovaná touha po svobodě a hluboká nechuť k establishmentu, zosobněnému v československých poměrech především otravnými a surovými esenbáky či jejich ještě horší estébáckou odrůdou. Vzpoura proti establishmentu byla mimochodem přímo součástí nepsaného undergroundového zákoníku, který kladl jeden z hlavních důrazů na svobodu jednotlivce oproti šedivé mase lidí, kteří se ochotně vzdávali své individuality výměnou za pracovní či společenskou kariéru. Nelze si ovšem příslušníky undergroundu představovat jako snivce, kteří trávili čas převážně meditací, četbou poezie a popíjením piva (i když by se to přinejmenším některým bylo asi docela líbilo) - život v domech undergroundových společenství vůbec nebyla procházka růžovým sadem. Podezíravost většiny vesnických sousedů i ústrky úřadů je nutily ve všem se spolehnout jen sami na sebe: museli umět všechno spravit, často docházeli nebo dojížděli do otupující fyzické práce za směšný plat, a navíc

jejich domy pravidelně končily vyvlastněním a demolicí. To vše bylo provázáno i vnitřními rozpory, neboť vzájemné soužití v domech nebylo vždy tak jednoduché, jak si jejich obyvatelé původně představovali, a každotýdenní nájezdy přátel a známých situaci nijak nezjednodušovaly.

Intelektuálové

Jiné chartovní prostředí tvořili intelektuálové, například někteří bývalí členové redakční rady někdejšího časopisu Tvář - Zbyněk Hejda, Jan Lopatka, Jiří Němec a Andrej Stankovič. Ti se po léta pravidelně každý týden scházeli v některé z pražských kaváren. Jejich zájmy měly spíš intelektuální povahu, ale o podstatě československého režimu či o jeho „napravitelnosti“ si rozhodně nedělali sebemenší iluze, právě tak jako řada dalších intelektuálů, z nichž jen namátkou připomenu Eugena Briksia, Jiřího Daníčka, Martina Hyblera, malíře Jana Šafránka nebo zpěváky Jaroslava Hutku či Vlastimila Třešňáka. Někteří z nich pod soustavným tlakem Státní bezpečnosti a v situaci, kdy nemohli najít žádnou přijatelnou obživu, odjeli do exilu, ti, kteří zůstali, se věnovali hlavně práci ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných nebo budovali samizdatové časopisy a edice. V tomto okruhu signatářů ovšem byly diskuse o politice na denním pořádku, i když to rozhodně nebylo jediné, ba ani převažující téma. Že by kdokoli z těchto lidí byl jen stínem myšlenky sdílel nějakou „věčnou víru“ ve „vedoucí úlohu strany“, je prostě směšná představa. Intelektuálové, zvyklí analyzovat složité společenské problémy se znalostí historie i soudobého západního tisku, nemohli dost dobře KSČ považovat za nic jiného, než za zločinnou utlačovatelskou organizaci. To ostatně platí i o většině „křesťanských“ prostředí Charty 77. Václav Benda či Pavel Bratinka se svými antikomunistickými postoji nikdy netajili a Václav Malý či Jan Litomiský také nejevili žádnou ochotu požadovat stažení jaderných zbraní ze západní Evropy. Ani František Lízna a jeho přátelé, kteří „vyráběli“ katolický samizdat, jistě nepatřili mezi lidi, již by doufali v obrodu systému - vždyť měli nejen v živé paměti, ale i denně před očima, jak režim všemožně potlačuje křesťanskou víru. Rozhodně v těchto prostředích nešlo o nějaké naivní hlupáčky, kteří by si představovali, že režim může dodržovat vlastní zákony, otevřít skutečně svobodnou diskusi a zároveň obyvatelstvo neomezeně ovládat - a všem bylo dokonale zřejmé, že o nic jiného než o absolutní moc státním orgánům a představitelům nejde.

Proč o tom tedy v dokumentech Charty nemluvili? Proč se do nich nesnažili své názory prosadit? Ze dvou důvodů - jednak proto, že otevřené proklamativní vystoupení proti režimu znamenalo jistou jízdenku do věznice (a tedy nejen velké problémy osobní a rodinné, ale také rychlý konec jakéhokoli jiného působení), a pak také proto, že v Chartě existovalo i jiné prostředí, pro jehož příslušníky byly protikomunistické či protisocialistické proklamace těžko přijatelné anebo vůbec nepřijatelné a na které bylo rovněž potřeba brát zřetel.

Exkomunisté

Bylo to prostředí chartistů - exkomunistů, které vlastně v očích přinejmenším části „tvrdých“ kritiků naprosto neprávem supluje celou Chartu 77. Pokud je mi známo, nebyl u samotného zrodu Charty přítomen žádný radikální antikomunista, a je docela dobře možné, že tato skutečnost vůbec umožnila její vznik. V první vlně podpisů bylo exkomunistů hodně, postupem času se ovšem jejich podíl na celkovém počtu signatářů rapidně snižoval - což je skutečnost, kterou mnozí kritikové rádi přehlížejí.

Předně snad poznamenejme, že lidé, kteří po srpnové okupaci 1968 z KSČ odešli nebo z ní byli vyloučeni či vyškrtnuti, se do role pronásledovaných nedostali podpisem Charty, nýbrž svými dřívějšími postoji, což o ostatních signatářích platí jen výjimečně nebo částečně. Dalším podstatným rysem exkomunistického chartovního prostředí bylo, že šlo de facto téměř o jediné signatáře, kteří měli nějakou předchozí zkušenost s politickou činností, ovšem s tou výhradou, že to byla politická činnost v naprosto nedemokratických poměrech komunistické strany. Nebylo by však správné redukovat jejich úsilí v rámci Charty 77 na snahu dostat se zpět do mocenského aparátu či na ztracené posty - o většině z nich to rozhodně neplatí. Je ovšem pravda, že byli zběhlejší v diskusi a že jim socialismus byl bližší než většině ostatních signatářů - už proto, že prostě byli zvyklí v podobných kategoriích uvažovat a diskutovat. Měli samozřejmě na mysli socialismus „s lidskou tváří“, tedy režim podstatně demokratičtější, než jaký kdy poznalo tehdejší Československo či jiná země „socialistického tábora“.

Ponechme teď stranou skutečnost, že demokracie s nadirigovanou vládou jedné strany prostě není možná, a pokusme se nahlédnout do vnitřního světa exkomunistů, jak se nám, jejich chartovním kolegům, jevil. Těžko mohli komunistickou stranu považovat za zločinnou instituci, vždyť s ní spojili své životní úsilí a subjektivně se (aspoň většina z nich) snažili spo-

lečnosti prospět. Ze svobodných poměrů lze opravdu nesnadno pochopit myšlení člověka, který je spoután ideologickými floskulemi a desítky let otupován, ne-li ovládán soustavnou propagandou, a navíc se pohybuje v prostředí stejně nebo podobně smýšlejících. Takového břemene se lze jen těžko zbavit, zvláště když v našem případě šlo převážně o lidi starší, kteří jsou v myšlenkových posunech opatrnější. Přesto to někteří exkomunističtí signatáři Charty 77 dokázali, zatímco jiní u víry v možnost ozdravení režimu setrvali. Nezapomínejme však, že zbavit se této víry pro ně znamenalo popřít celý svůj dosavadní život, tedy i ten jeho moment, kdy odmítli souhlasit se „vstupem vojsk“, čímž rázem škrtli celou svou dosavadní kariéru a dobrovolně se zařadili mezi společenské vyvržence. A zkusme pochopit, že takový krok není psychologicky nikterak snadný, že ona oběť, přinesená vlastnímu svědomí, měla pro každého z nich velkou hodnotu, jíž se těžko dokázali vzdávat.

Vzpomínám si, jak k nám do bytu jednou bývalý plukovník StB Oldřich Hromádka přinesl rozmnožené Informace o Chartě 77. Bylo horko a tělnatý Olda byl celý rudý a sotva sípal. „Nesmíš se tak honit,“ napomínala jsem ho, „jsi starší člověk a ještě se ti něco stane.“ „Já toho mám, holka, tolik na triku,“ odpověděl mi, „že mám až do smrti co odčiňovat.“ Nedokážu na tu větu zapomenout a nemohla jsem Oldu považovat za komunistického zločince. Byl pro mne člověkem, který svou minulost vidí svrchovaně kriticky a snaží se napravit, co dokáže - člověkem, který prošel zásadní proměnou myšlení. A musím říci, že si jeho památky -přes všechno, co měl „na triku“ - vážím daleko víc, než řady dnešních antikomunistů, kteří tenkrát pilně chodili k volbám, zdobili okna, a když večer pod peřinou poslouchali Hlas Ameriky, těšili se, jak si to s těmi komunisty v Chartě vyřídí, až se jednou změní poměry.

Konsensus

Jak spolu ta odlišná prostředí vůbec dokázala vycházet? Jak je možné, že se lidé s tak různou minulostí a představami o světě dokázali respektovat a dokonce na něčem dohodnout? V odpovědi na tuto otázku je skryt jeden z nepřiliš docenovaných přínosů celé existence Charty 77. Ten ostrůvek „pozitivní deviace“ byl totiž v moři totalitních poměrů skutečnou a účinnou školou solidarity, ale také demokracie.

Prostředí Charty bylo solidaritou prosyceno - a nebylo divu, vždyť signatáři byli doslova na jedné lodi. Přestože se v Chartě pohybovala řada

agentů StB, kteří své spolusignatáře soustavně nebo příležitostně „zrazovali“, byli jsme odkázáni na vzájemnou důvěru, což byla hodnota, která v totalitní společnosti příliš rozšířená nebyla. (Mimochodem jsme samozřejmě nemohli vědět, kdo StB vlastně slouží.) Dokumenty, dopisy i ostatní texty, které Charta vydávala, musely v jejím prostředí dosáhnout konsensu, čímž se celá škála různorodých názorů a postojů nezbytně redukovala na výšeč, na které se všichni dokázali jakž takž shodnout - a místem této shody bylo především pole nedodržování zákonů a porušování lidských práv, jehož se režim dopouštěl.

Kritikové Charty 77 velmi často vycházejí z nesprávné premisy: vyčítají Chartě příliš „vlažný“ a málo zásadový politický postoj, jako by šlo o politickou stranu, jejíž zaměření a program odmítají. Charta ovšem politickou stranou nebyla a být nemohla; nebyla ani „zárodkem“ politické strany pro jakousi očekávanou dohlednou budoucnost: i když to dnes vypadá nepravděpodobně, celá řada z nás vůbec nedoufala, že se konce komunismu někdy dočkáme. Situaci Charty správně jednou popsal Jiří Ruml, když v jakési diskusi podotkl, že jediné, co nás drží pohromadě, je právě tlak režimu, neboť v demokratických poměrech bychom v mnoha otázkách stáli zásadně proti sobě. Jeho poznámka tehdy vzbudila značnou nelibost - lidé, spjatí dlouholetou spoluprací a propojení četnými přátelskými svazky, si neuměli a nechtěli představit, že by svá rozhodnutí v demokratických podmínkách nemohli omezit na problémy, v nichž jsou schopni dosáhnout konsensu, že tam o zásadních věcech musí rozhodnout prostá většina. V Chartě však nebylo jiného zbylí, než důvěřovat ostatním a hrát fair play: nebylo dost dobře možné protivníka v diskusi „přehlasovat“ - už proto ne, že by to znamenalo lidi, kteří sdíleli stejná rizika, vydáním příliš kontroverzního textu nutit k tomu, aby svůj podpis odvolali. Nešlo však jen o to, že tuhle radost režimu nikdo udělat nechtěl, nýbrž také (a ještě víc) o to, že vlastně nebylo možné zjistit, kdo má onu „většinu“. Chartisté se prostě technicky nemohli všichni (ba ani jejich podstatnější část) sejít a různé pokusy zjistit, jaké jsou postoje všech signatářů k tomu či onomu problému, spolehlivě ztroskotávaly na bdělé ostraze estébáků. Až na výjimky jsou tedy všechny texty Charty 77 kompromisem, založeným na úvaze momentálních mluvčích a jejich nejbližšího okolí. Jistě se mnohdy mohli rozhodnout nesprávně, těžko je však dnes za to můžeme bez znalosti a pochopení jejich situace odsuzovat.

Škola demokracie

Chartovní „škola demokracie“ a kultivace mezilidských vztahů trvala dlouho, téměř třináct let. Chartisté se navzájem poznávali a přátelili - ostatně mnoho jiných možností neměli, neboť pro člověka „zvenku“ styk s nimi znamenal, že o něj začne mít zájem StB, a to nebylo nic příjemného. Nevím, dá-li se mluvit v pravém slova smyslu o ghettu v nějakém negativním smyslu: různá chartovní prostředí byla názorově tak odlišná, že zahrnovala dostatečně pestrou škálu postojů. Život v tomto ghettu (dokážeme-li ovšem odhlédnout od stálého a tvrdého estébáckého tlaku, nepatrných výdělků, nemožnosti studia či cestování a mnohých dalších nevýhod) byl celkem příjemný: čas členily nejružnější oslavy - narozeniny, svatby, křtiny či koncerty nebo divadla - a práce pro výdělek stála až na okraji zájmu, poněvadž sehnat zajímavou práci za slušný plat bylo pro většinu chartistů jednoduše nemožné. Celou svou kreativitu tedy mohli uplatnit v oborech, které je zajímaly a kterým rozuměli. Věnovali se jim pochopitelně „neoficiálně“, zato však s chutí, znalostmi a porozuměním.

Museli jsme se naučit vycházet s lidmi, kteří měli úplně odlišné názory, a respektovat je, museli jsme se naučit oddělovat v polemice věcné argumenty od argumentů osobních. Nastolit místo diskuse hádku nebo se urazit a odejít znamenalo pokazit sobě i jiným vzácné chvíle setkání, a navíc jsme věděli, že ten, kdo hlásá onen „nesnesitelný“ názor, není nepřítel, nýbrž paradoxně spojenec. (Samozřejmě tím nechci říci, že k podobným konfliktům nedocházelo - byli jsme přece obyčejní lidé, žádní andělé. Tyto konflikty však nebyly převažující.) Znovu a znovu prožívaná zkušenost opravdu otevřené diskuse a oboustranné ochoty ke kompromisu nebyla v komunistickém státě příliš běžná a troufám si tvrdit, že většinu lidí, kteří jí prošli, výrazně pozitivně poznamenala. A právě v této „šcole demokracie“ shledávám hodnotu, kterou Charta 77 vnitřně obdařila mnohé své signatáře a přispěla i společnosti, která si měla po pádu komunismu teprve začít vytvářet nové návyky a pravidla existence a komunikace. Každá společnost se totiž vždy skládá z jednotlivých lidí a považuji za nesporné, že pro společnost, kterou komunistické úřady desítky let veškerou svou silou atomizovaly a drobily, bylo po listopadu těch několik stovek odpovědných a vstřícných lidí, ochotných a schopných diskuse a respektu k opačným názorům, jednoznačně podstatným přínosem.

Petruška Šustrová

OBSAH

<i>Předmluva</i>	5
RUDOLF BATTĚK.....	9
PAVEL BRATINKA.....	15
TÁŇA FISCHEROVÁ.....	19
MARTIN FRISŠ.....	23
IVAN MARTIN JIROUS.....	27
VÁCLAV MALÝ.....	31
ZDENĚK NEUBAUER.....	35
RADIM PALOUŠ.....	65
ZDENĚK PINC.....	71
JIŘÍ RUML.....	79
JAN SOKOL.....	83
ANDREJ STANKOVIČ.....	89
PETRUŠKA ŠUSTROVÁ.....	93

Sborník k padesátinám Václava Bendy

Vydal SPLÍN

Připravili Patrik Benda a Pavel Roubal

Uspořádal a textově zpracoval Patrik Benda

Ilustroval Pavel Roubal

Vyrobil Petr Hoffmann

1. vydání

Praha 1996

Kniha vychází za přispění Marka Bendy, poslance PS PČR

